

KPSS

Tarih

Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi

Konu Anlatımı ve Test Fasikülü

KONU ANLATIMI

20. Yüzyıl Başlarında Dünya - I

I. DÜNYA SAVAŞI (1914 - 1918)

I. Dünya Savaşı'nın Nedenleri

- ✓ Fransız İhtilali'nin etkisiyle ortaya çıkan milliyetçilik akımı,
- ✓ Sanayileşmeye bağlı hammadde ve pazar arayışı,
- ✓ Avrupalı devletler arasındaki rekabetin bloklaşmaya ve silahlanma yarışına neden olması.

NOT: I. Dünya Savaşı Saraybosna'da Avusturya-Macaristan veliahtının bir Sırp tarafından öldürülmesiyle başlamıştır. Savaş kısa sürede üç kıtaya yayılmıştır.

Paris Barış Konferansı'ndan İtilaf Devletlerinin Beklentileri;

- ✓ ABD; Milletler Cemiyeti'nin kurulmasını sağlama,
- ✓ İngiltere; Barış düzenini çıkarları doğrultusunda belirleme ve Almanya'yı etkisiz hale getirme.
- ✓ Fransa; Çıkarları doğrultusunda Almanya'nın tehdidinden kurtulma.
- ✓ İtalya; Avusturya ve Anadolu'dan toprak alma.
- ✓ Japonya; Çin'den toprak alma.
- ✓ Sırbistan; Akdeniz'e çıkma.

Paris Barış Konferansı (18 Ocak 1919)

İtilaf devletleri, İttifak devletleriyle imzalanacak barış antlaşmalarının esaslarını belirleme amacıyla toplanmıştır.

I. Dünya Savaşı Sonrasında Yapılan Antlaşmalar

İtilaf devletleri; Almanya ile Versay, Avusturya ile Saint Germain, Macaristan'la Trianon, Bulgaristan'la Nöyyi, Osmanlı Devleti'yle Sevr antlaşmalarını imzalamışlardır.

Bu antlaşmalar ile yenilen devletler;

- Büyük toprak kayıplarına uğramış,
- Ekonomik yaptırımlara uğramış,
- Askeri sınırlandırmaları kabul etmişlerdir.

I. Dünya Savaşı'nın Sonuçları

- ✓ İngiltere; Almanya'yı saf dışı bırakmış, Ortadoğu'ya yerleşmiştir.
- ✓ Fransa; Almanya tehlikesinden kurtulmuş ve Ortadoğu'da yeni sömürgeler elde etmiştir.
- ✓ İtalya; sınırlarını genişletmiş, elde ettiği adalarla Akdeniz'de güçlü konuma gelmiştir.
- ✓ Japonya; Uzakdoğu'da Alman sömürgelerini ele geçirmiştir.
- ✓ Rus, Osmanlı, Alman ve Avusturya-Macaristan imparatorlukları yıkılmıştır.
- ✓ Uluslararası barışı sağlamak için Milletler Cemiyeti kurulmuştur.
- ✓ Sömürgecilik "manda ve himaye yönetimi" adıyla yaygınlaşmıştır.

- ✓ Milliyetçi akımlar güç kazanmış ve aşırı milliyetçi rejimler ortaya çıkmıştır.
- ✓ Yeni milli devletler kurulmuştur.
- ✓ Sınırların çiziminde etnik yapıya dikkat edilmemesi yeni azınlık sorunlarını ortaya çıkarmıştır.
- ✓ Sivil Savunma Teşkilatları kurulmuştur.
- ✓ ABD; Monroe Doktrini'ne geri dönmüştür.

NOT: ABD, Monroe Doktrini'yle Avrupa'nın Amerika kıtasına karışmamasını, ABD'nin de Avrupa'ya karışmamasını ilke olarak benimsemiştir.

SSCB ve ORTA ASYA TÜRK TOPLULUKLARI

Çarlık Rusyası'nın Yıkılışı ve Bolşevik İhtilali

- ✓ Mart 1917'de I. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri ile Petersburg'da başlayan grev kısa sürede yayılmıştır.
- ✓ Askerlerin de eylemcilere katılmasıyla bu girişim devrime dönüşmüştür.
- ✓ Çar II. Nicola'nın tahttan çekilmesi ile Duma (Rusya Halk Meclisi)'nin kurduğu geçici hükümet yönetimi devralmıştır.
- ✓ Bolşevikler, sürgündeki Vilademir Lenin'in Petersburg'a gelmesiyle yönetimi devirmişlerdir (Ekim 1917).
- ✓ Lenin, 3 Mart 1918'de İttifak devletleriyle **Brest-Litovsk Antlaşması'nı** imzalayarak savaştan çekilmiştir.
- ✓ Çar yanlısı Beyaz Ordu ile Kızıl Ordu arasındaki iç savaş Bolşevikler kazanmıştır.
- ✓ Lenin, N.E.P. (Novaya Ekonomiçeskaya Politika) ekonomi politikasını ilan etmiştir (1921).
- ✓ Bu politika ile;
 - Köylüye ürünlerini pazarlama özgürlüğü sağlanmış,
 - Sanayi işletmelerinin devletleştirilmesinden vazgeçilerek yabancı sermayeye kolaylıklar sağlanmıştır.
- ✓ Buna karşılık devlet; bankalar, büyük sanayi kuruluşları ve ulaşım üzerindeki egemenliğini korumuştur.
- ✓ İmparatorluk federasyona dönüştürülerek 1923'te Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB) kurulmuştur.
- ✓ 1924'te iktidara gelen Joseph Stalin, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nı uygulamaya koymuştur (1928).
- ✓ Stalin, bu plan ile Rusya'yı öz kaynaklarıyla kalkındırmayı amaçlamıştır.
- ✓ Tarım devrimini gerçekleştirmek için küçük topraklar birleştirilerek "**kollektifleştirme**" politikası izlenmiştir.
- ✓ Stalin; muhalifleri tasfiye etmiş, eşitlik ilkesine dayanan resmi ideolojiye rağmen toplumda ve gelir dağılımında büyük eşitsizlikler oluşmuştur.
- ✓ 1930'dan itibaren eğitim mecburi hale getirilerek bilim ve teknoloji alanlarında ilerlemeler kaydedilmiştir.

Rusların Orta Asya'yı İstilas

- ✓ Ruslar, 16. yüzyılda Kazan Hanlığı'nı yıkarak Türk ülkelerini işgale başlamıştır.
- ✓ 19. yüzyılda Uygurların yaşadığı Doğu Türkistan hariç Türk ülkelerinin hepsi Rus işgaline uğramıştır.
- ✓ Çar'ın baskıcı idaresi Türklerin 1905'de ihtilal çıkarmasına neden olmuştur.
- ✓ İhtilalden sonra Türkler kültürlerini geliştirme imkanına kavuşmuşlardır.
- ✓ **Yusuf Akçura** ve **İsmail Gaspıralı** liderliğinde "Rusya Müslümanları I. Kongresi" toplanmıştır.
- ✓ II. ve III. kongreler sonrası yapılan çalışmalarla Müslüman Birliği Partisi kurularak Duma'ya temsilciler gönderilmiştir.

SSCB Yönetimindeki Türk Topluluklarının Durumu

- ✓ Bolşevikler, Türklerin bağımsızlık hareketlerini önlemek ve zaman kazanmak için onlara kendi kaderlerini tayin etme hakkı tanımıştır.
- ✓ 1920'de ise Bolşevikler, Türk devletleri üzerinde doğrudan hakimiyet kurmaya yönelmişlerdir.

NOT: Orta Asya'daki kültürü yok etmek için SSCB; İdari Sovyet Hakimiyeti, İktisadi Sovyet Hakimiyeti, Kültür-süzleştirme, Sovyetleştirme ve Zorunlu göç politikalarını uygulamıştır.

NOT: Sovyet yönetimi Türkiye ile Türkistan'ın kültürel bağlarını koparmak için 1924'te Arap alfabesinden Latin alfabesine geçerken, 1928'de Türkiye'nin Latin alfabesine geçmesi üzerine Türkistan'da "Rus Kiril" harfleriyle karışık bir Latin harf sistemine geçiş yapmıştır.

NOT: Sovyetler, dini ve kültürel değerlerin yok edilmesine yönelik Türkistan'da cami ve mescitleri kapatıp, bunlara ait vakıfları devletleştirmişlerdir. Din adamı yetiştiren medreseler kapatılmış, ileri gelen Müslüman din adamları hapis veya sürgün edilmişlerdir.

Basmacı Hareketi (1916-1931)

- ✓ Kırım ve Türkistan Türklerinin Çarlık dönemindeki isyanları için "Basmacı" tabiri kullanılmıştır.
- ✓ Basmacı hareketinin gayesi, Türkistan'ı Ruslardan kurtararak bağımsızlığına kavuşturmaktır.
- ✓ Ruslar'ın 1918'de Millî Hokand Hükümeti'ni dağıtmaları üzerine Basmacı Hareketi bir halk hareketine dönüşmüştür.
- ✓ 1921'de Türkistan'a gelen Enver Paşa, Basmacı Hareketi'ne katılarak Zeki Velidi Togan ile birlikte çalışmıştır.
- ✓ Enver Paşa, 1922'de Rus ordusuyla yapılan bir çatışmada şehit olmuştur.
- ✓ Basmacı Hareketi 1931 yılına kadar devam etmiştir.
- ✓ 5 Aralık 1936'da Batı Türkistan'da SSCB'ye bağlı Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Türkmenistan cumhuriyetleri kurulmuştur.
- ✓ II.Dünya Savaşı sonrasında Sovyet yönetimi, Türk ve Müslüman toplulukları düşmanla işbirliği yapmakla suçlamıştır.
- ✓ Rusya, Kırım Türklerini ve Kafkasya'da yaşayan toplulukları Orta Asya ve Sibiryaya sürgün etmiştir.

ORTADOĞU'DA MANDA YÖNETİMLERİNİN KURULMASI

- ✓ İngiltere ve Fransa, Mayıs 1916'da Sykes-Picot Antlaşmasıyla Ortadoğu'yu paylaşmışlardır.
- ✓ Hicaz Emiri Şerif Hüseyin ile İngiltere'nin Mısır valisi Mc Mahon Arapların geleceği konusunda 1915'te anlaşmışlardır.
- ✓ İngiltere ve Fransa Nisan 1920'de San Remo Konferansı'nda Orta Doğu'yu aralarında paylaşmışlardır.
- ✓ Fransa; Suriye ve Lübnan'ı, İngiltere ise; Irak, Filistin ve Ürdün'ü almış ve Mısır'ı resmen kendisine bağlamıştır.
- ✓ İngiltere ve Fransa bölge halklarına verdikleri bağımsızlık sözlerini yerine getirmemiştir.
- ✓ Bunun üzerine bu halklar İngiliz ve Fransız egemenliğinden kurtulmaya çalışmışlardır.
- ✓ İngiltere; İbn-i Suud'un kurduğu Suudi Arabistan krallığını 1927'de tanımıştır.
- ✓ İngiltere, 1934'te Yemen'in bağımsızlığını tanımış ve manda yönetimi kurduğu Irak'a 1930'da bağımsızlık vermiştir.
- ✓ Ürdün, 1922'de İngiltere'nin mandası olarak kurulmuş, 1946'da da bağımsız olmuştur.
- ✓ İngiltere, 1882'de işgal ettiği Mısır'a 1922'de bağımsızlık vermiştir.

NOT: İngiltere, Süveyş Kanalı'nın denetimini ve Mısır'daki yabancıların haklarının korunmasını üzerine alarak buradaki egemenliğini dolaylı olarak sürdürmüştür.

- ✓ Fransa; 1926'da Lübnan'a ve 1930'da Suriye'ye bağımsızlık vermiştir.
- ✓ Ancak, iki devletin anayasasında da Fransız mandasının devamını sağlayan maddeler yer almıştır.
- ✓ Fransa, Suriye ve Lübnan'dan 1946'da tamamen çekilmiştir.

UZAKDOĞU'NUN YENİ GÜCÜ JAPONYA

- ✓ 1850'lerde dünyaya açılan Japonya, 1854'te ABD ile Dostluk Antlaşması imzalamıştır.
- ✓ Japonya; Rusya, İngiltere, Hollanda ve Fransa ile yapılan antlaşmalarla batıya açılımını sürdürmüştür.
- ✓ İmparator Mutsuhito 1868'de "Meiji Restorasyon Dönemi" denilen reform süreci başlatmıştır.
- ✓ **Meiji Restorasyon Dönemi'nde;**
 - Batı tarzı hükümet kurulmuş,
 - Prusya modeline dayalı anayasa oluşturulmuş,
 - Giyim kuşamda Batı örnek alınmış,
 - Eğitim alanındaki reformlarla okur yazar oranı artırılmış,
 - Takvim değiştirilmiş,
 - Avrupa'dan askeri uzmanlar getirilmiş ve Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiş.

NOT: Tüm bu çalışmalarla Japonya "güçlü ordu olan zengin bir ülke olma" idealini gerçekleştirmiştir.

- ✓ Japonların yayılcı politikaları 1904-1905 Rus-Japon Savaşı'na yol açmıştır.
- ✓ Başarılı olan Japonlar Kore'yi işgal etmiş ve Çin'den nüfus bölgeleri elde etmişlerdir.

KONU ANLATIMI

20. Yüzyıl Başlarında Dünya - II

DÜNYA EKONOMİK BUNALIMI (1929)

I. Dünya Savaşı Sonrası Dünyada Ekonomik Durum

- ✓ 1920'li yıllarda dünya ekonomisi üzerinde daha çok ABD, İngiltere ve Almanya etkili olmuştur.
- ✓ ABD'de yeni gelişen sanayilere talebin fazla olması borsa spekülasyon hâle getirilmiştir.
- ✓ Vermiş olduğu kredileri 1928'de geri çekmek isteyen ABD bunda başarılı olamamıştır.

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı

- ✓ 1929'da başlayan ve 1930'larda devam eden ekonomik buhrana "Dünya Ekonomik Bunalımı" denilmiştir.
- ✓ Kuzey Amerika ve Avrupa'yı merkez alan buhranın, özellikle sanayileşmiş ülkelerde yıkıcı etkileri olmuştur.

Ekonomik Krizin Nedenleri

- ✓ ABD ekonomisinin yarısının 200 holdingin elinde olması,
- ✓ Bankacılık sistemini düzenleyen yasaların olmaması,
- ✓ Şirketlerin denetiminin zayıf olması,
- ✓ ABD'nin diğer ülkelere verdiği kredileri geri alamaması.

Ekonomik Krizin Ortaya Çıkışı (Kara Perşembe)

- ✓ New York Borsası'nda, 21 Ekim'de yabancı hissedarların hisselerini satmalarıyla düşüş hızlanmıştır.
- ✓ "Kara Perşembe" olarak anılan 24 Ekim 1929'da New York Borsası dibe vurmuştur.
- ✓ Bu düşüşün diğer borsaları ve ülkeleri etkilemesiyle kriz Dünya Ekonomik Bunalımı'na dönüşmüştür.

Krizin Sonuçları

- ✓ Kriz en çok sanayileşmiş şehirleri vurmuş, işsizler ve evsizler ordusu oluşmuştur.
- ✓ 50 milyon insan işsiz kalmış, dünyadaki üretim ve ticaret yarı yarıya azalmıştır.
- ✓ 4000 banka batmış, piyasada para olmadığından dolayı takas usulü ekonomiye dönülmüştür.
- ✓ Birçok insan maddi varlığıyla beraber sosyal konumunu ve ruh sağlıklarını kaybetmiştir.
- ✓ Bunalımın etkileri 10 yıl kadar sürmüştür.
- ✓ Tarım fiyatlarındaki düşüş çiftçileri olumsuz etkilemiştir.
- ✓ Birçok ülkede inşaat faaliyetleri durmuştur.
- ✓ Krizden en fazla madencilik sektörü etkilenmiştir.

NOT: 1929 Dünya Ekonomik Krizi ülkelerde farklı tarihlerde sona ermiştir. Krizden ilk çıkan ülke, uyguladığı çeşitli ekonomik politikalar sayesinde Almanya olmuştur.

Kriz karşısında Türkiye'nin izlediği politikalar

- ✓ Korumacı devletçi iktisat politikalarına yönelinmiştir.
- ✓ Dış ticaret ve döviz üzerinde devlet denetimi artırılmıştır.
- ✓ İthalata kısıtlama getirilmiş ve gümrük vergileri artırılmıştır.
- ✓ İhraç mallarına kalite kontrol sistemi getirilmiştir.
- ✓ 1934'te bu kalite kontrol sistemi için Türk Ofis kurulmuştur.
- ✓ Kliring ve takas sistemi uygulanmıştır (Kliring: Malını alan ülkenin malını satın alma ilkesine dayanır).
- ✓ 1929'da "Yerli Malları Haftası" ilan edilmiştir.
- ✓ Bu çerçevede "Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti" kurulmuştur.

BARIŞIN SÜREKLİLİĞİNİ SAĞLAMA ÇABALARI

- ✓ Dünya barışının korunması ve sürekliliği için, 1920'de merkezi Cenevre olan Milletler Cemiyeti kurulmuştur.
- ✓ ABD, senatonun kabul etmemesi sebebiyle önderliğini yaptığı cemiyete katılmamıştır.
- ✓ Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Belçika, Polonya ve Çekoslovakya arasında 1925'te **Locarno Antlaşması** imzalanmıştır.

NOT: Almanya bu antlaşmayla uluslararası iş birliğine katılmış ve bir süre sonra da Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur.

- ✓ 1928'de imzalanan Briand-Kellogg Paketi'ne ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Polonya, Çekoslovakya ve Belçika katılmıştır.
- ✓ Türkiye ve SSCB pakta 1929'da dahil olmuştur.

NOT: Briand-Kellogg Paketi ile "savunmaya dayanmayan savaş kanun dışı sayılmış ve uluslararası ilişkilerde barışçı yollara başvurulması" esası benimsenmiştir.

Savaş Sonrası Avrupa'da Sosyal ve Ekonomik Hayat

- ✓ Birçok ülkede demokratik yönetimler kurulmuştur.
- ✓ I. Dünya Savaşı silah ve motorlu taşıt imalatını canlandırınca sanayi ülkelerinde ekonomik atılımlar yaşanmıştır.
- ✓ SSCB, sınırlarını ticarete kapatmıştır.
- ✓ 1920'lerde ABD ekonomisi, borçlanmaya dayalı bir tüketimle hızla büyümüş ve 1929'da ABD borsası çökmüştür.
- ✓ Alman ekonomisi 1930'larda büyümeye başlamış, Nasional Sosyalist Alman İşçi Partisi işsizliğe son vermiştir.
- ✓ İngiltere, I. Dünya Savaşı öncesindeki refah düzeyine ulaşamamış ve ülkede işsizlik artmıştır.
- ✓ **İtalya**'da sosyo-ekonomik hayat sarsılmış ve iç istikrar bozulmuştur.
- ✓ Bu durum Mussolini'nin (Faşist Partisi) işine yaramıştır.

- ✓ Faşist Partisi'nin "Kara Gömlekçiler"inin çalışmalarıyla, İtalyan kralı Ekim 1922'de başbakanlığa Mussolini'yi atamıştır.
- ✓ 1927'de yönetimi kontrol altına alan Benito Mussolini, partisi dışındaki partilerin faaliyetlerini yasaklamıştır. Böylece İtalya'da diktatörlük dönemi başlamıştır.

NOT: Mussolini dış politika ile ilgili, "Süreklî barış ne mümkün ne de faydalıdır, sadece savaş insanın enerjisini en yüksek gerilimde tutar." görüşünü dile getirmiştir.

- ✓ Almanya'da 1919'da "Weimar Anayasası" ilan edilerek demokratik düzene geçiş sağlanmıştır.
- ✓ Weimar Anayasası ile kurulan hükümetler, Almanya'nın sorunlarını çözmekte yetersiz kalmıştır.
- ✓ Bu durum, Versay Antlaşması'nın yok sayılmasını ve Alman ırkının üstünlüğünü savunan Nazilerin güçlenmesine neden olmuştur.
- ✓ 1929 Ekonomik Buhranı, vergilerin artırılması, Almanya'nın savaş tazminatını ödemekte zorlanması gibi nedenler Nazi Partisi'nin güçlenmesine neden olmuştur.
- ✓ 1933'te başbakan olan Hitler, meclisten 4 yıl süre ile olağanüstü yetkiler alarak diktatörlüğünü ilan etmiştir.
- ✓ İspanya'da kralın ülkeyi terk etmesiyle kurulan yeni yönetimin politikaları iç savaşa neden olmuştur.
- ✓ İspanya'da iç savaş sonrası Franco'nun kurduğu faşist idareyi batılı devletler dışlamıştır.

İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE DÜNYA

- ✓ I. Dünya Savaşı'nda yaşanan mali sıkıntılar, sanayinin geliştirilmesiyle aşılmaya çalışılmıştır.
- ✓ Petrol ve elektrik günlük hayata girmiş, kara ve demiryolları ile ulaşım kolaylaştırılmıştır.
- ✓ Şehircilik gelişmiş, Bauhaus mimari akımı doğmuştur.
- ✓ İletişim araçlarının gelişmesiyle haberleşme kolaylaşmış ve radyo (konuşan basın) önem kazanmıştır.

NOT: Bazı bilim adamlarının Almanya'yı terk etmeleriyle bilim milletlerarası bir kimlik kazanmıştır.

- ✓ 1922'de insülin ayrıştırılmış, 1921'de BCG aşısı (Tüberküloz) bulunmuş ve 1929'da penisilin keşfedilmiştir.
- ✓ Batı'nın değerlerinin sorgulanması edebiyatı etkilemiştir.
- ✓ Yazarlar toplumlarına eleştirel gözle bakarak bu doğrultuda eserler vermişlerdir.

NOT: John Steinbeck'in Gazap Üzümleri adlı eseri, 1929 Ekonomik Krizi'nden sonra ABD'nin sosyo-ekonomik durumunu anlatan önemli bir eserdir.

- ✓ I. Dünya Savaşı sırasında Zürih'te, burjuva sanatını reddetmeye dayalı Sürrealizm akımı doğmuştur.
- ✓ İki savaş arasında klasik müziğe dönüş yaşanmıştır.
- ✓ ABD'nin Avrupa kültürü üzerinde etkili olmasıyla caz, bütün Batı dünyasında yayılma fırsatı bulmuştur.

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DİŞ POLİTİKASI

Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne Girişi (18 Temmuz 1932)

- ✓ Türkiye'nin uluslararası politikada artan önemini dikkate alan Avrupalı devletler, Türkiye'yi Milletler Cemiyeti'ne davet etmiştir. (İspanya Davet Etmiştir)
- ✓ TBMM de Türkiye'nin Cemiyete üye olmasını onaylamıştır.

Balkan Antantı (9 Şubat 1934)

- ✓ Atina'da Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında imzalanmıştır.
- ✓ Bu antant, tarafların diğer bir Balkan devletine karşı birbirine haber vermeden siyasi bir harekette bulunmamasını ve siyasi yükümlülük altına girilmemesini garanti etmiştir.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi (20 Temmuz 1936)

- ✓ İtalya'nın Habeşistan'a saldırması, Almanya'nın Ren Bölgesi'ne asker sokarak Locarno Antlaşması'na son vermesi Türkiye'yi Boğazlar konusunda harekete geçirmiştir.
- ✓ Türkiye, Avustralya, İngiltere, Bulgaristan, Fransa, Yunanistan, Japonya, Romanya, SSCB ve Yugoslavya'nın katılımı ile yapılan konferansta Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalanmıştır.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile;

- "Boğazlar Komisyonu" kaldırılarak Boğazlar Türk egemenliğine bırakılmış,
- Boğazlar Bölgesi'nde Türkiye'ye asker bulundurma hakkı verilmiş,
- Barış zamanında veya Türkiye'nin savaşa girmediği durumlarda ticaret gemilerinin Boğazlardan geçişine izin verilmiştir.

Sadabat Paketi (8 Temmuz 1937)

- ✓ Irak, İngiltere'ye olan bağımlılığını dengelemek için İran ve Türkiye'ye saldırmazlık paketi önermiştir.
- ✓ Türkiye ise, ayrı ayrı paktlar yerine bölgesel bir pakt kurulmasını önermiştir.
- ✓ SSCB'nin önerdiği Afganistan'ın pakta yer alması fikri de kabul edilince pakt Tahran'da imzalanmıştır.

Hatay'ın Anavatana Katılması (30 Haziran 1939)

- ✓ Fransa 1936'da İskenderun dahil bölgedeki yetkilerini Suriye Hükümeti'ne devretmiştir.
- ✓ Türkiye'nin İskenderun Sancağı'na bağımsızlık verilmesiyle ilgili isteğini Fransa, Milletler Cemiyeti'ne götürmüştür.
- ✓ 1937'de Türkiye ve Fransa, İskenderun Sancağı'nın toplam bütünlüğünü antlaşmayla güvence altına almıştır.
- ✓ Bu devletlerin gözetiminde seçimler yapılmış ve Hatay Cumhuriyeti kurulmuştur (1938).
- ✓ Hatay Meclisi aldığı kararla 1939'da Türkiye'ye katılmıştır.

KONU ANLATIMI

İkinci Dünya Savaşı - I

II. DÜNYA SAVAŞI (1939 - 1945)

Savaşın Nedenleri

- ✓ I. Dünya Savaşı sonrası güçler dengesinin bozulması.
- ✓ Savaşı bitiren antlaşmaların ağır şartlar içermesi,
- ✓ Dünya barışını koruma çabalarının yetersiz kalması,
- ✓ 1929 Ekonomik Krizi ve dünyaya etkileri,
- ✓ Almanya, İtalya ve Japonya'nın yayılmacı siyasetleri,
- ✓ Totaliter, faşist, militarist ve komünist rejimlerin etkisi.

Japonya

- ✓ Japonya; I. Dünya Savaşı sonrası Doğu Asya'daki Alman sömürgelerini ele geçirmiştir.
- ✓ Çin'den de ekonomik ayrıcalıklar elde etmiştir.
- ✓ 1922'de imzalanan **Washington Deniz Silahsızlanma Konferansı** ile Japonya'nın deniz gücünün sınırlandırılmasına çalışılmıştır.
- ✓ Japonya'da 1929 Ekonomik Krizi'nden sonra liberal hükümetlerin yerini militarist yönetim almıştır.
- ✓ Militarist yönetim yayılmacı politikasını askeri güce dayandırmıştır.
- ✓ Japonya, 1931'de Mançurya'yı ve Çin'in birçok bölgesini işgal etmiştir.

NOT: Japonya Asya'daki faaliyetlerinde serbest kalmak amacıyla 1933'te Milletler Cemiyeti'nden ayrılmış, 1934'te Washington Deniz Silahsızlanma Antlaşması'ndan çekilmiş ve "Asya Asyalılarında." politikasını uygulamıştır.

NOT: Japonya'nın izlediği Batılı devletleri Doğu Asya'dan uzaklaştırma siyasetine "Yeni Düzen" denilmiştir.

İtalya

- ✓ Faşizm ideolojisini benimseyen Mussolini; Roma İmparatorluğu'nun yeniden kuruluşunu ideal haline getirmiştir.
- ✓ Yugoslavya'dan Fiüme'yi ve Yunanistan'dan Korfu'yu almıştır.
- ✓ Arnavutluk üzerinde nüfuz kurmuş ve Habeşistan'ı (Etiyopya) işgal etmiştir (1936).

Almanya

Hitler'in Dış Politikası

I. Aşama; "Versay'ın kısıtlamalarını ortadan kaldırmak".

- ✓ 1933'te Silahsızlanma Konferansı ve Milletler Cemiyeti'nden çekilmiş, Locarno Antlaşması'nı da feshetmiştir.
- ✓ Zorunlu askerliği getirmiş, Fransa'dan Saar bölgesini almış ve 1936'da Ren bölgesine asker sevk etmiştir.
- ✓ 1938'de Avusturya ile birleşmiştir (**Anschluss Olayı**).

II. Aşama; "Almanya sınırları dışındaki bütün Almanları ulus devlet anlayışıyla tek çatı altında toplamak".

- ✓ 1938 Münih Konferansı ile 3,5 milyon Almanın yaşadığı Südet Bölgesi'ni Çekoslovakya, Nazi Almanyası'na vermiştir.

III. Aşama; "Hayat Sahası" projesi.

- ✓ Hayat Sahası; "Almanya topraklarının Alman ırkına yeterli gelmeyeceği" fikri uyarınca Alman hükümetinin izlediği yayılmacı politikadır.
- ✓ Almanya bu politika doğrultusunda Çekoslovakya'yı işgal etmiş ve Litvanya'dan Memel'i almıştır.

Berlin - Roma - Tokyo Mihveri

- ✓ Almanya ve İtalya 1936'da Berlin-Roma Mihveri'ni kurmuştur.
- ✓ 1937'de bu ittifaka Japonya da katılmıştır.

Anti-Komintern Pakt (1936)

- ✓ SSCB'ye karşı Almanya-Japonya arasında rejim esasına göre kurulmuştur.
- ✓ Daha sonra bu pakta İtalya da katılmıştır.

Kurulmasının nedenleri;

- Fransa ve SSCB'nin yakınlaşması,
- Almanya'nın komünizme karşı kampanya yürütmesi,
- SSCB'nin Almanya aleyhine silahlanmaya başlaması,
- Japonya'nın Uzak Doğu'da yayılma siyaseti izlemesi.

Çelik Pakt (1939)

- ✓ Almanya'nın, Çekoslovakya'yı işgali üzerine İtalya ile yaptığı ittifak antlaşmasıdır.

NOT: İngiltere başbakanı Chamberlain'in Almanya ve İtalya'nın izlediği saldırgan politikalara karşı Hitlerin yayılma sahasını Doğu Avrupa olarak görerek göz yumma politikasına Yatıştırma Siyaseti denilir.

II. Dünya Savaşı'nın Başlaması

Müttefik Devletler: Fransa, İngiltere, ABD ve SSCB.

Mihver Devletler: Almanya, Japonya ve İtalya.

II. Dünya Savaşı'nda Cepheler

- ✓ Savaş Almanya'nın Polonya'yı işgali ile başlamıştır.
- ✓ İngiltere ve Fransa'nın hazırlıksız olması Mihvercilerin ilk üç yılda Müttefiklere üstünlük kurmasında etkili olmuştur.
- ✓ Savaş; Avrupa, Pasifik (Asya) ve Kuzey Afrika olmak üzere üç cephede yaşanmıştır.

NOT: 1943'te Müttefiklere teslim olan İtalya savaşta taraf değiştirmiştir.

Avrupa Cephesi

- ✓ 1939'da Almanların Polonya'yı işgaliyle bu cephede savaş başlamıştır.
- ✓ Almanya ve SSCB, Polonya'yı aralarında paylaşmıştır.
- ✓ Bu gelişmeden sonra SSCB Baltık kıyıları ve Finlandiya üzerinde nüfuz kurmuştur.
- ✓ Yıldırım Harekâtı'yla Danimarka ve Norveç'i alıp Belçika, Hollanda, Fransa'ya saldıran Almanya; Maginot Hattı'nı geçerek Fransa'yı işgal etmiştir.
- ✓ Hitler, Fransa'da Alman yanlısı Vichy Hükümeti'ni kurdu muştur.
- ✓ Fransız General De Gaulle, İngiltere'ye kaçarak sürgünde Fransız direnişini örgütlemiştir (1940).
- ✓ Almanya'nın ilerleyişi İngiltere'de Chamberlain hükümetini düşürmüş yerine Winston Churchill iktidara gelmiştir.
- ✓ İngiltere'yi barışa zorlamak isteyen Hitler, **Kartal Hücumu'nu** başlatmıştır.
- ✓ Hitler, çok kayıp verince İngiltere'yi istiladan vazgeçerek Doğu Avrupa'ya yönelmiştir (1941).
- ✓ SSCB'ye saldırılmayı amaçlayan Hitler, önce Bulgaristan ve Romanya ile ittifak yapmıştır.
- ✓ Hitler, kısa sürede Yugoslavya ve Yunanistan'ı işgal etmiştir.
- ✓ **Barbarossa Harekâtı** ile SSCB'yi kısa sürede teslim almayı amaçlayan Almanlar, iklim şartlarına alışık Ruslar tarafında Stalingrad'da durdurulmuştur (1941).

NOT: Almanların kaynakları tükenince işgal bölgelerinde sömürgeci politikalar uygulaması, Alman işgaline karşı yer altı direnişini artırmıştır.

- ✓ Stalingrad'ta Almanları yenen Ruslar karşı saldırıya geçerek; Polonya ile Baltık ülkelerini işgal etmiş ve Balkanları alarak Doğu Almanya'ya girmişlerdir.
- ✓ Almanya, İtalya ve Normandiya'dan çıkarma yapan Müttefiklere de yenilmiştir.
- ✓ Hitler, gerilla savaşı başlatmak istemişse de sonuç alamamıştır.
- ✓ Almanya, 7 Mayıs 1945'te teslim olmuş ve Avrupa cephesi kapanmıştır.

Kuzey Afrika Cephesi

- ✓ İtalya, Kuzey Afrika hakimiyeti için Süveyş'i almak amacıyla saldırıya geçmiştir (1940).
- ✓ İngiltere bu saldırıyı püskürtmüş ve İtalya'nın elindeki Bingazi'yi almıştır (1941).
- ✓ Almanya'nın sağladığı kara ve hava desteği ile İtalya yeniden saldırıya geçmiştir (Mart 1941).
- ✓ İtalya'nın bu saldırısını önleyen İngiltere karşı saldırıya geçerek, Mihver (Alman ve İtalyan) güçlerini Mısır ve Libya'dan atmıştır.
- ✓ ABD'nin desteğiyle Müttefikler, Kuzey Afrika'ya 1942'de **Meşale Harekâtı**'nı gerçekleştirmişlerdir.
- ✓ Cephe 1943'te tüm Alman ve İtalyan kuvvetlerinin teslim alınmasıyla kapanmıştır.

Asya ve Pasifik Cephesi

- ✓ ABD inifrat politikası uyarınca II. Dünya Savaşı'nda taraf-sızlığını açıklamıştır.
- ✓ Almanlar savaşta başarılı olmaya başlayınca ABD, İngiltere'ye silah satışına başlamıştır.
- ✓ Alman ilerleyişinin sürmesi üzerine ABD "bedeli savaş sonunda ödenmek şartıyla" İngiltere'ye yardım kararı almıştır.
- ✓ ABD, İngiltere ile 1941'de "**Atlantik Bildirisi**"ni yayımlamış ama bu dönemde savaşa girmemiştir.

NOT: Atlantik Bildirisi; "Kalıcı barış, silahsızlanma, ulusların kendi geleceğini belirleyebilmesi ve savaş sonunda toprak alınmaması" ilkelerini içermiştir.

- ✓ Japonya Uzakdoğu'daki İngiliz ve Fransız sömürgelerine saldırmış ve Çin içlerinde ilerlemiştir.
- ✓ Japonya'nın ABD'nin Pasifikteki deniz üssü Pearl Harbour'a saldırması üzerine savaş Pasifik'e sıçramıştır.
- ✓ ABD; İngiltere, SSCB ve 22 ülke ile Birleşmiş Milletler İttifakı'nı kurarak Müttefikler yanında savaşa girmiştir.
- ✓ Birleşmiş Milletler İttifakı'nda, Atlantik Bildirisi ilkeleri esas alınmış ve zafer elde edilinceye kadar işbirliği kararlaştırılmıştır.
- ✓ 1942'ye kadar süren Japon ilerleyişini Mercan Denizi'nde durduran ABD, Japonya'yı Midway ile Leyte Deniz Savaşı'nda yenmiştir.
- ✓ ABD, Japonya'yı teslim almak için Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atmıştır (Ağustos 1945).
- ✓ Japonya'nın 2 Eylül 1945'te müttefiklerle imzaladığı ateşkes ile savaş bitmiştir.

Savaş Sırasındaki Bazı Konferanslar**Kazablanka Konferansı (Fas - 1943)**

- ✓ Roosevelt ve Churchill arasında olmuştur.
- ✓ Mihver devletlerin "kayıtsız şartsız teslim alınması" için karar alınmıştır.

Moskova Konferansı (SSCB - 1943)

- ✓ ABD, İngiltere, SSCB ve Çin katılmıştır.
- ✓ Kalıcı barış için daimi bir teşkilatın kurulması konusunda anlaşmaya varılmıştır.

Washington Konferansı (ABD - 1944)

- ✓ ABD, İngiltere, SSCB ve Çin katılmıştır.
- ✓ Savaşın sona kurulan barış teşkilatının taslak biçimi belirlenmiştir.

Yalta Konferansı (SSCB - Şubat 1945)

- ✓ ABD, İngiltere ve SSCB katılmıştır.
- ✓ Özgür Avrupa Hakkında Bildiri yayımlanmıştır.
- ✓ Demokratik yönetimlerin kurulması ve halkların kendi geleceklerine karar vermeleri esasları benimsenmiştir.
- ✓ SSCB'ye Japonya'ya saldırması karşılığında kurulacak BM Teşkilatı'nda 3 sandalye verilmiştir.

NOT: Yalta Konferansı'nda, Mart 1945'e kadar Mihver devletlere karşı savaşa giren devletlerin Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na alınması kararlaştırılmıştır.

KONU ANLATIMI

İkinci Dünya Savaşı - II

San Fransisco Konferansı (ABD -1945)

- ✓ Konferansta ABD, İngiltere, SSCB, Çin ve Fransa etkili olmuştur.
- ✓ Genel Kurul'da devletlerin eşitliği, Güvenlik Konseyi'nde büyük devletlerin "veto" hakkı kabul edilmiştir.
- ✓ Türkiye'nin de katılımıyla Birleşmiş Milletler Teşkilatı kurulmuştur.
- ✓ Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın kurulması, üyelerinin çalışma esasları, görev ve sorumluluklarının belirlenmesi amacıyla toplanmış ve bu teşkilat kurulmuştur.

Potsdam Konferansı (Almanya -1945)

- ✓ ABD, İngiltere ve SSCB'nin katılımıyla toplanmıştır.
- ✓ Alınan kararlar ile Avrupa'nın siyasi, askeri, nüfus ve ekonomik yapısı şekillendirilmiştir.
- ✓ Konferansta yaşanan Müttefikler arası çıkar çatışmaları İki Kutuplu Dünya'yı doğurmuştur.
- ✓ Avrupa, Almanya ve Avusturya işgal bölgelerine ayrılmıştır.
- ✓ Yapılacak barış antlaşmalarının çerçeveleri belirlenmiştir.

II. Dünya Savaşı'nın Sonuçları

- ✓ Birleşmiş Milletler Teşkilatı, New York'u; IMF, Washington'u merkez olarak seçmiştir.
- ✓ Bu durum, Avrupa merkezli dünya düzeninin değiştiğini göstermiştir.
- ✓ Altın rezervi ve sanayisi ABD'yi büyük güç yapmıştır.
- ✓ ABD, Japonya'yı işgal etmiş ve ordusu dağıtılan Japonya sömürgelerini boşaltmıştır.
- ✓ Japonya'ya eğitim reformu ve yeni bir anayasa yapma zorunluluğu geliştirilmiştir.
- ✓ Kurtarıcı olarak görülen SSCB, Doğu Avrupa'da komünist rejimler kurdu muştur.
- ✓ Almanya, Avusturya ve İtalya işgal edilmiştir.
- ✓ Almanya-Berlin ve Avusturya-Viyana dört işgal bölgesine ayrılmıştır.
- ✓ Faşizm ve Nazizm tasfiye edilmiştir.
- ✓ Asya, Afrika ve Orta Doğu'da sömürgecilğe karşı kurtuluş mücadeleleri başlamıştır.
- ✓ Avrupalılar sömürgelerini kaybetmiş; Alman, İngiliz, Fransız ve İtalyan ekonomileri iflas etmiştir.
- ✓ Savaş Avrupa'da şehirlerin alt ve üst yapılarını yok etmiş; sanayi, tarım, ulaşım ve ticaret sektörleri darbe almıştır.
- ✓ Savaşın zararlarını azaltmak için "Uluslararası Para Fonu" (IMF) kurulmuştur (1944).
- ✓ "Altın veya altına çevrilebilen paralar (dolar)" ile ülke paraları garanti altına alınmıştır.

- ✓ Savaşın yıkıntılarını azaltmak için "Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası" kurulmuştur.
- ✓ Hava saldırıları, toplama kampları, salgın hastalıklar ve atom bombasının kullanılması sivil kayıpları artırmıştır.
- ✓ Alman ve Japonların ülkelerine dönmeleri ve Japonya ile SSCB'nin zorla çalıştırdığı işçilerin ülkelerine geri dönmeleriyle yoğun göçler yaşanmıştır.
- ✓ Yahudi soykırımı, toplama kamplarının kurulması, atom bombasının kullanılması, sürgünler ve sömürgelerdeki uygulamalar vb. toplumsal travmalar ile insan hakları ihlallerine neden olmuştur.
- ✓ Savaş sonrası Nürnberg ve Tokyo Mahkemeleri'nde Nazi ve Japon savaş suçluları yargılanmıştır.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TEŞKİLATI (BM)

- ✓ 1945 San Francisco Konferansı'ndan Birleşmiş Milletler Teşkilatı Antlaşması imzalanarak teşkilat kurulmuştur.
- ✓ 24 Ekim 1945'te kuruluşu tamamlanan Birleşmiş Milletler Teşkilatı, 19 Nisan 1946'da da Milletler Cemiyeti'nin yetkilerini devralmıştır.

Genel Kurul

- ✓ Her üyenin temsil edildiği Yasama organıdır. Her üye devletin bir oy hakkı vardır.

Genel Sekreterlik

- ✓ Diğer organlarının çalışması için ortam ve şartları sağlar.
- ✓ Birleşmiş Milletler tarafından ortaya konan program ve politikaları uygular.

Güvenlik Konseyi

- ✓ Birleşmiş Milletler'in yürütme organıdır.
- ✓ ABD, Çin, Rusya, Fransa ve İngiltere daimi, 10 tane de geçici olmak üzere 15 üyeden oluşur.
- ✓ Daimi üyelerin kararları "veto" edebilme hakları vardır.

Vesayet Konseyi

- ✓ Sömürgecilik bittiği için günümüzde işlevi kalmamıştır.

Ekonomik ve Sosyal Konsey

- ✓ Birleşmiş Milletler'in ekonomik ve sosyal problemler için görevli kurumudur.

Adalet Divanı

- ✓ Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın yargı organıdır. 9 yıl için 15 yargıç görev yapar.
- ✓ Merkezi Lahey Adalet Divanı'dır.

Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nda;

- 10 Aralık 1948'de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile,
- 12 Ocak 1951'de Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cealandırılması kararları kabul edilmiştir.

NOT: Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nda benimsenen resmi diller; Arapça, Çince, Fransızca, Rusça, İngilizce ve İspanyolca'dır.

NOT: Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nda, daimi üyelerin veto hakkının olması devletlerin eşitliği ilkesine aykırıdır.

SAVAŞ YILLARINDA TÜRKİYE

II. Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası

- ✓ Stratejik önemini kullanıp taraflar arası "Denge Siyaseti" izleyerek; savaş dışı kalmak, toprak bütünlüğü ve bağımsızlığını korumak Türkiye'nin temel politikası olmuştur.
- ✓ İtalya, SSCB ve Almanya'nın saldırgan politikaları sonucunda Türkiye; İngiltere ve Fransa ile "Karşılıklı Yardım Antlaşması" imzalamıştır.
- ✓ Türkiye; 1941'de Hitlerin Balkanları istila etmesi sonrasında Almanya ile "Saldırmazlık Paktı" imzalamıştır.
- ✓ Almanların Stalingrad yenilgisi, savaşa girmesi için Müttefiklerin Türkiye'ye yaptığı baskıların artmasına neden olmuştur.
- ✓ İngiltere başbakanı W. Churchill ile İsmet İnönü arasında **Adana Konferansı** gerçekleşmiştir (1943).
- ✓ Adana Konferansı'nda, İsmet İnönü Türkiye'nin savaşa hazırlıksız olduğundan bahsetmiş ve Müttefiklerle yakınlaşarak Türkiye'nin savaş dışında kalmasını sağlamıştır.
- ✓ SSCB'nin, savaşa girmesi için Türkiye'ye baskı yapması sonucu, 1943 **Kahire Konferansı**'nda İngiltere dış işleri ile Türk dış işleri bakanları bir araya gelmiştir.
- ✓ İsmet İnönü, 4-6 Aralıkta Roosevelt ve Churchill'le gerçekleşen **II. Kahire Görüşmeleri**'nde Türkiye'ye gerekli yardımın yapılması karşılığında ilke olarak savaşa girmeyi kabul etmiştir.
- ✓ Yapılacak yardım konusunda anlaşılabilmesi 1944'te Türkiye ile Müttefikler arasındaki ilişkileri durma noktasına getirmiştir.
- ✓ 1945'te Türkiye, Alman gemilerine boğazları kapatmış ve Almanya'ya olan ihracatı durdurmuştur.
- ✓ Türkiye, Yalta Konferansı kararı uyarınca Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na girebilmek için Mihver devletlere simgesel olarak savaş açmıştır.

II. Dünya Savaşı'nın Türkiye'ye Etkileri

- ✓ Türkiye, II. Dünya Savaşı'na fiilen katılmamış ancak savaşın ağır ekonomik şartlarıyla uğraşmıştır.
- ✓ TBMM, savaş ekonomisiyle mücadele için hükümete Milli Korunma Kanunu ile bazı yetkileri vermiştir.

Milli Korunma Kanunu ile Hükümete;

- Üretim, dağıtım, tüketim ilişkilerini düzenleme,
- İşletmelere el koyma,
- Dış ticareti kontrol etme,
- Halkın ve milli savunmanın ihtiyacı olan ürünleri kârsız alma yetkileri verilmiştir.

NOT: Bu kanunla Petrol Ofisi ile Et Balık Kurumu açılmış, Karne uygulamasına geçilmiş, Ticaret Ofisi ve İşe Müsteşarlığı kurulmuştur.

- ✓ Temel tüketim malları devlet kontrolünde karne ile dağıtılmıştır.
- ✓ Ayrıca, aşırı kazancı vergilemek amacıyla kurulan komisyonlar tarafından ticaret ve sanayi ile uğraşan kentli, esnaf ve ücretliden "**Varlık Vergisi**" toplanmıştır.
- ✓ Varlık Vergisi alınmayan çiftçiden aynı olarak 1944-1946 yılları arasında **Toprak Mahsulleri Vergisi** alınmıştır.

NOT: Bu vergilerle; fiyat artışı, büyüme ve enflasyon gerilemiş, gayri safi milli hasıla artmıştır.

- ✓ Ülke kaynakları savunmaya ayrıldığı için ekonomik planlar ve yatırımlar ertelenmiştir (II.Beş Yıllık Sanayi Planı).
- ✓ Seferberlik kararı, tarım ve sanayi sektöründeki iş gücünü azaltmış ve üretim düşmüştür.
- ✓ Sermaye birikimi, milli gelir ve üretim azalmış; ithalat ve ihracat durma noktasına gelmiştir.
- ✓ Savaş her türlü mala talebi artırmış, arz talep dengesi bozulmuş ve karaborsa ile stokçuluk baş göstermiştir.
- ✓ Yersiz fiyat artışlarını engellemek amacıyla fiyatı aşırı yükselen mallara "**narh koyma**" yoluna gidilmiştir.

NOT: Savaş yıllarında izlenen ekonomik politikalar; "Büyüme ve gelişmeyi hızlandırma amacından ziyade, mal darlığını hafifletme, fiyat artışını engelleme, karaborsa ile mücadele ve sosyal adaleti sağlama" amaçlarına yönelik olmuştur.

- ✓ 1940 - 1945 arası dönemde nüfus artış oranı azalmıştır.
- ✓ 1939 - 1945 döneminde savaş şartlarına rağmen eğitim ve kültüre yapılan yatırımlar artmıştır.
- ✓ İlkokul yapımına hız verilmiş ve geniş tarım arazisine sahip köylerde **Köy Enstitüleri** açılmıştır.

NOT: Köylülerin kendi yörelerinde ve pratik bilgilerle eğitilmesini öngören Köy Enstitüleri, "Köye göre öğretmen" modeli ile kırsal kesimde görev yapabilecek öğretmen yetiştirmeyi amaçlayan öğretmen okullarıdır.

- ✓ İstanbul Devlet Konservatuarı açılmıştır.
- ✓ Ankara Radyosu'nun yanında İstanbul Radyosu açılmıştır.
- ✓ Okur yazar oranının artmasıyla beraber, basın yayın alanındaki ilerlemelerle dünyadaki siyasi, kültürel ve edebi gelişmeler yakından izlenmiştir.
- ✓ Edebiyat alanında "**Sosyal Gerçekçilik**" akımının etkisiyle ülkenin içinde bulunduğu değişim ve gelişim işlenmiştir.
- ✓ Şiirde ise Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat Horozcu ve Melih Cevdet Anday'ın öncülüğünü yaptığı "**Garip Akımı**" doğmuştur.
- ✓ Bu dönemde Türk Halk ve Türk Sanat müziği önem kazanmıştır.

KONU ANLATIMI

Soğuk Savaş Dönemi - I

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ

- ✓ Sürekli gerilim stratejisine dayanan Soğuk Savaş kavramı tam ve sürekli çatışmayı öngörür.
- ✓ Soğuk Savaş döneminin mantığı "Müttefik olmayan ancak düşman olabilir" şeklinde özetlenebilir.

DOĞU BLOKUNDAKİ GELİŞMELER

- ✓ SSCB'nin Doğu Avrupa'da kurtarıcı olarak görülmesi Macaristan, Bulgaristan, Romanya, Çekoslovakya ve Polonya'da komünist "Uydu Devletler" kurulmasını kolaylaştırmıştır.

NOT: ABD bu gelişmeler üzerine Truman Doktrini ve Marshall Planı'nı uygulamaya koymuştur. SSCB de buna karşılık **Molotov Planı**'ni hazırlamış Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Polonya, Çekoslovakya, Fransa, İtalya ve SSCB komünist partileri arasında **Cominform** kurulmuştur.

- ✓ Müttefikler dört işgal bölgesine ayrılan Almanya ve Berlin'de kendi bölgelerini birleştirmişlerdir. SSCB buna karşı çıkınca "Berlin Buhranı" yaşanmıştır.
- ✓ Berlin Buhranı, Mayıs 1949'da Müttefikler tarafından Federal Almanya ve Ekim 1949'da SSCB destekli Doğu Almanya'nın kurulmasına neden olmuştur.
- ✓ Doğu Almanya 1961'de batıya geçişleri engellemek için "**Berlin Duvarı**"ni inşa etmiştir.
- ✓ SSCB yardımı olmadan Alman işgalinden kurtulan Arnavutluk ve Yugoslavya'da komünist rejimler Moskova'dan bağımsız hareket etmiştir.
- ✓ Mao Zedong önderliğinde komünistler Temmuz 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır.
- ✓ İki işgal bölgesine ayrılan Kore için SSCB, Çin, ABD, İngiltere birleşik bir Kore için anlaşamamıştır.
- ✓ Bu gelişme üzerine güneyde ABD'nin önderliğinde Güney Kore Cumhuriyeti, kuzeyde SSCB'nin önderliğinde Kuzey Kore Halk Cumhuriyeti kurulmuştur.
- ✓ Küba'da Faşist Batista diktatörlüğünü yıkan Fidel Castro sosyalist bir rejim kurarak (1959) SSCB'yle yakınlaşmıştır.
- ✓ SSCB, uydu ülkelerle Moskova arasındaki bağları daha da güçlendirmek ve ideolojik faaliyetleri bir merkezden idare etmek amacıyla Ekim 1947'de diğer komünist yönetimlerle birlikte **Cominform**'u kurmuştur.
- ✓ 25 Ocak 1949'da komünist ülkeler arasında ekonomik işbirliği ve dayanışma amacıyla **Comecon** kurulmuştur.
- ✓ 1949'da NATO'nun kurulması üzerine, Doğu Bloku'nda kollektif savunma ve işbirliği amacıyla 1955'te **Varşova Paktı** kurulmuştur.

Doğu Bloku'nda Sarsıntılar

SSCB - Yugoslavya İlişkileri

- ✓ SSCB'nin Yugoslavya'da tam egemenlik kurmak istemesi, Tito'nun Balkan liderliğine oynaması, SSCB'den bağımsız hareket etmek istemesi, SSCB Yugoslavya arasındaki ideolojik görüş ayrılıkları ilişkileri bozmuştur.
- ✓ SSCB'nin isteğiyle Yugoslavya 1948'de Cominform'dan çıkarılmıştır.
- ✓ Doğu Bloku'nun tehditleri karşısında Yugoslavya 1953'te Balkan Paktı'na girmiş ve Marshall Yardımı'ndan yararlanmıştır.
- ✓ 1955'ten sonra Yugoslavya daha çok Asya ve Afrika ülkelerinin yer aldığı Bağılantısızlar Bloku'nun öncülüğünü yapmıştır.

SSCB - Çin İlişkileri

- ✓ Çin'de 1949'da SSCB desteğiyle Mao Zedong, Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurmuştur.
- ✓ SSCB ile Çin arasında imzalanan dostluk antlaşması ve Kore Savaşı Çin ile SSCB'yi yakınlaştırmıştır.
- ✓ ABD, Pekin hükümeti yerine Tayvan (Milliyetçi Çin) hükümetini tanımıştır.
- ✓ Pekin hükümetinin Birleşmiş Milletler'den çıkarılarak yerine Tayvan'ın alınması Çin-SSCB yakınlaşmasını güçlendirmiştir.
- ✓ Zamanla Batı Bloku ile SSCB arasında yakınlaşmalar meydana gelmesi ise Çin'i yalnızlaştırmıştır.

Çin-Rus ilişkilerinin bozulmasında;

İki ülke arasında liderlik rekabeti, tarafsız ülkelerde nüfuz mücadelesi, Batılı ülkelerle ilişkilerin şekli, SSCB'nin Çin'e yapacağı yardımların şekli, sınır sorunları, Çin kültür devrimi, çok yönlü dış politika izleyen Çin'in ABD ile ilişkilerini düzeltmesi ve Birleşmiş Milletler'e yeniden girmesi etkili olmuştur.

SSCB - Macaristan İlişkileri

- ✓ 1953'te Doğu Bloku'nda artan isyanların Macaristan'a da sıçraması üzerine SSCB İmre Nagi'yi başbakan olarak atamıştır.
- ✓ İmre Nagi yaptığı reformlarla halkın siyasi baskılarını azaltmıştır.
- ✓ SSCB ise komünizmi yumuşattığı gerekçesiyle Nagi'yi görevden almıştır.
- ✓ Macar halkının başlattığı barışçıl gösteriler silahlı direniş dönüştüncü "Macar Milli Ayaklanması" başlamıştır.
- ✓ Bu dönemde yeniden iktidara gelen İmre Nagi verdiği ödünlere rağmen çatışmaları engelleyememiştir.
- ✓ İmre Nagi'nin Varşova Paktı'ndan ayrılma kararını açıklaması üzerine SSCB ordusu Budapeşte'yi kuşatarak şehri işgal etmiş ve isyanları bastırmıştır (1956).

SSCB - Çekoslovakya İlişkileri

- ✓ Çekoslovakya, savaştan sonra SSCB'nin etkisinde kalarak Varşova Paketi'ne girmiştir.
- ✓ Çekoslovakya'da 1953'te bozulan ekonomi için Komünist Parti'nin aldığı önlemler tepkiyle karşılanmıştır. Olaylar SSCB'nin desteğiyle sert önlemlerle bastırılmıştır.
- ✓ 1967'de Aleksander Dubcek liderliğinde başlayan "İnsancıl Komünizm" hareketi sosyalizm ile demokrasi ilkelerini birleştirmeyi, tek parti sistemi yerine çok partili bir sistemi içeren bir model sunmuştur.
- ✓ SSCB, bu hareketi ikili görüşmeler ve baskı yoluyla engelleyemeyince Varşova Paketi Ordusu Çekoslovakya'yı işgal etmiştir.
- ✓ Böylece "İnsancıl komünizm" hareketi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

BATI BLOKU'NDAKİ GELİŞMELER

- ✓ Savaş sonrası oluşan otorite boşluğu, SSCB'nin yayılmacı politikaları, Yunan iç savaşı ve Balkanlar'daki belirsizlik İngiltere'yi endişelendirmiştir.
- ✓ Bu gelişmeler üzerine İngiltere, ABD'yi Batı ülkelerinin liderliği noktasında ikna etmiştir.
- ✓ ABD; bunun üzerine SSCB yayılmasına karşı Doğu Bloku'na karşı "Çevreleme Siyaseti" izlemeye başlamıştır.
- ✓ Bu doğrultuda Truman Doktrini ile Marshall Planı uygulamaya konulmuş, paktlar kurulmuş ve askeri antlaşmalar imzalanmıştır.

Truman Doktrini (1947)

- ✓ "Sovyet tehdidinde maruz kalan ülkelerin desteklenmesi" ilkesini esas alan bu doktrin, ABD - SSCB mücadelesini başlatmış ve dünyayı iki bloğa ayırmıştır.

NOT: ABD bu doktrini Orta Doğu'ya doğru genişletmek istemişse de SSCB'nin o dönemde bu bölgede fazla etkin olmaması nedeniyle kendilerini tehlikede görmeyen Arap devletleri doktrin genişletilmesine izin vermemişlerdir.

Marshall Planı (1947)

- ✓ "Yıkılan Avrupa'yı yeniden yapılandırma" amacıyla 1947'de hazırlanmıştır.
- ✓ Ekonomik yardım programı, Amerikan malı malzeme ve makine yardımını kapsamıştır.
- ✓ Marshall Planı, SSCB ve onun uydularına da açık olmakla birlikte, Yugoslavya dışındaki Doğu Bloku ülkeleri buna katılmak istememişlerdir.

Avrupa Ekonomik İş Birliği Teşkilatı (1948)

- ✓ ABD, Marshall Planı'nın verimli olabilmesi için Avrupa ülkelerinden bir program istemiştir.
- ✓ 16 Avrupa ülkesi bir araya gelerek ABD'ye sunulmak üzere "Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı"nı hazırlamıştır.
- ✓ 16 Avrupa devleti de bir araya gelerek 1948'de bu teşkilatı kurmuştur. Türkiye de 16 ülke arasındadır.

NATO (Kuzey Atlantik Paketi - 1949)

- ✓ 1948 Çekoslovakya Darbesi'nden sonra İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg "Batı Avrupa Birliği" adı verilen bir ittifak sistemi kurmuştur.
- ✓ Batı Avrupa devletlerinin SSCB'ye karşı denge kurmaktan yoksun olmaları ABD'nin bu savunma sistemini desteklemesini gerekli kılmıştır.
- ✓ SSCB tehditlerine karşılık ABD öncülüğünde 1949'da 12 Avrupa ülkesi Kuzey Atlantik İttifakı'nı (NATO) kurmuştur.
- ✓ NATO, savunmanın yanında siyasi ekonomik ve sosyal işbirliğini de öngören bir teşkilattir.
- ✓ NATO'nun kurulmasıyla Sovyet yayılmasına karşı etkili bir set kurulmuş ve Batı Bloku ortaya çıkmıştır.
- ✓ Türkiye ve Yunanistan NATO'ya 1952'de birlikte katılmıştır.
- ✓ NATO kuruluşundan itibaren savunma politikalarını "NATO Stratejileri" adı verilen başlık altında toplamıştır.
- ✓ Bu stratejiler şunlardır;
 - Sınırlı Savaş Stratejileri
 - Kitleleşmiş Karşılık Stratejileri
 - Esnek Karşılık Stratejileri
 - İleri Savunma Doktrini
 - Soğuk Savaş Sonrası NATO Stratejileri (Üyelerinin güvenliğini etkileyen her türlü krizin yönetimi)
 - Barış için ortaklık (Ocak 1999)

Avrupa Konseyi (1949)

- ✓ İnsan hakları, medya, hukuki işbirliği, sağlık, eğitim, kültür, spor ve gençlik alanlarında işbirliğini öngören bu konseyi 1949'da aralarında İngiltere ve Fransa'nın da bulunduğu 10 Avrupa devleti kurmuştur. Aynı yıl Türkiye de konseye katılmıştır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu

- ✓ 1950'de Fransa dışişleri bakanı Schuman'ın yayımladığı bildiri topluluğun temelini oluşturmuştur.
- ✓ Federal Almanya ile Fransa arasında kömür - çelik üretimi temeline dayanan, ekonomik işbirliğini öngören birlik üçüncü devletlere de açık tutulmuştur.
- ✓ 1951'de Fransa, Almanya, Belçika, Lüksemburg, Hollanda ve İtalya Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kurmuştur.
- ✓ Bu topluluk 1957 Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) adını almıştır.

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE ORTA DOĞU

- ✓ SSCB'nin bölge ülkelerine destek vermesi Orta Doğu ülkelerinin SSCB ile ilişkilerinin artmasına neden olmuştur. Buna rağmen bu ülkeler iki bloğun da dışında Üçüncü Dünya olarak anılmıştır.
- ✓ Zengin yer altı kaynaklarına rağmen bölge halkı ekonomik olarak gelişmemiştir.

NOT: Orta Doğu'nun SSCB kontrolüne girmesini engellemek ve bölge halkını ABD yanına çekmek için hazırlanan Eisenhower Doktrini; "Orta Doğu ülkelerine ekonomik ve askeri yardım yapma, bölgeye komünist baskıya gelebilecek saldırı karşısında silah kullanma" yetkilerini içerir.

KONU ANLATIMI

Soğuk Savaş Dönemi - II

İsrail Devleti'nin Kurulması (1948)

- ✓ Filistin'de Yahudi devletinin kurulması için ilk kongre 1897'de İsviçre'nin Basel şehrinde toplanmıştır.
- ✓ Dünya Siyonist Örgütü Başkanı Theodor Herzl, II. Abdülhamit'ten Osmanlı Devleti'nin borçlarını ödeme karşılığında bölgeye Yahudilerin göç etmesine izin verilmesini istemiş, ancak bu isteği kabul edilmemiştir.
- ✓ İngiltere Dışişleri Bakanı Balfour'un yayınladığı **Balfour Deklarasyonu**, Filistin'de Yahudi devletinin kurulmasında bir dönüm noktası olmuştur.
- ✓ Bu gelişmeden sonra Yahudiler kitleler halinde Filistin'e göç etmişlerdir.
- ✓ ABD'nin de desteğini alan İngiltere 1947'de Filistin Sorunu'nu Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na götürmüştür.
- ✓ İngiltere 14 Mayıs 1948'de Filistin'deki manda yönetimini tek taraflı olarak kaldırmıştır.
- ✓ Aynı gün İsrail Devleti'nin kurulduğu da ilan edilmiştir.

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE UZAK DOĞU

Çin Halk Cumhuriyeti (Eylül 1949)

- ✓ Mao, milliyetçileri yenerek Çin'de komünist bir rejim kurmuştur.
- ✓ Bu rejimi SSCB ve müttefikleri hemen tanımıştır.
- ✓ Çin, ideolojisine uygun olarak Kore Savaşı'nda ABD'nin karşısında ve Süveyş Krizi'nde Mısır'ın yanında yer almıştır.
- ✓ Hindistan tarafından Çin rejiminin tehdit olarak algılanması iki ülke arasında sınır çatışmalarına yol açmıştır.
- ✓ Keşmir Sorunu'nda Çin, Pakistan'a destek vermiştir.
- ✓ Çin yönetimi, Güney Doğu Asya'da İngiliz ile Fransızlara karşı mücadele eden devrimci grupları desteklemiştir.
- ✓ Vietnam Savaşı'nda ise ABD'ye karşı Kuzey Vietnam'a destek olmuştur.
- ✓ İzlediği dış politika ile uluslararası alanda yalnız kalan ve SSCB ile ilişkileri bozulan Çin, 1960'ların sonlarında Batıyla ilişkilerini düzeltmeye başlamış ve 1972'de Birleşmiş Milletlere tekrar üye olmuştur.

Kore Savaşı (1950-1953)

- ✓ SSCB destekli Kore Halk Cumhuriyeti, güneydeki ABD destekli Güney Kore Cumhuriyeti'ne saldırmıştır.
- ✓ Bunun üzerine ABD önderliğinde Birleşmiş Milletler tarafından barış gücü oluşturulmuştur.
- ✓ 1953'te sona eren savaşta, iki taraf birbirine üstünlük kuramamıştır.
- ✓ Sonuçta SSCB, ABD'yi Kore'den çıkaramayacağını anlamıştır.

NOT: Türkiye, BM çatısı altında Kuzey Kore'ye karşı savaşmıştır.

SEATO (1954)

- ✓ Kore ile birlikte Vietnam'ın da ikiye bölünmesi üzerine komünizme karşı Çevreleme Siyaseti'ne girişen ABD; İngiltere, Fransa, Yeni Zelanda, Avustralya, Filipinler, Tayland ve Pakistan'dan oluşan Güney Doğu Asya Anlaşma Teşkilatı'nı (SEATO) kurmuştur.
- ✓ Böylece ABD, kurmuş olduğu SEATO ve diğer teşkilatlarla SSCB'yi ve Çin'i Batı Avrupa kıyılarından Pasifik'e kadar uzanan bir çember içine almıştır.

Güney Asya'nın Kurtuluşu

- ✓ İngiliz sömürgesi altındaki Hint Yarımadası'nda Hindular Mahatma Gandhi, Müslümanlar ise Muhammet Ali Cinnah önderliğinde bağımsızlık için mücadele etmişlerdir.
- ✓ İngiltere 1946'da yeni bir anayasa hazırlayarak Hindistan ve Pakistan adıyla iki bağımsız "dominyon" kurulmasına karar vermiştir.
- ✓ İngiltere'nin 1947'de bölgeden çekilmesiyle Pakistan ve Hindistan kurulmuştur. Pakistan toprak bütünlüğü olmayan bir devlet olmuştur (1971'de Bangladeş ayrılmıştır).
- ✓ Hindistan ve Pakistan'ın bağımsız olması bölgede Seylan, Birmanya ve Malezya'nın İngiltere'den; Endonezya'nın Hollanda'dan; Vietnam, Laos ve Kamboçya'nın Fransa'dan bağımsızlığını kazanmasına yol açmıştır.

Hindistan

- ✓ Bağılantısızlar Hareketi içinde yer almış, Keşmir Sorunu nedeniyle Pakistan'la savaşmıştır.
- ✓ Çin ile sınır sorunları yaşadığından dolayı SSCB'yle yakınlaşmıştır.
- ✓ Farklı etnik ve dini grupları içinde barındıran, toplumsal çatışmalara sahne olan ve nükleer silahları bulunan Hindistan, günümüze kadar demokratik yönetimini korumuştur.

Pakistan

- ✓ Genelde ordu tarafından yönetilen ülke, Keşmir yüzünden Hindistan ile savaşmıştır.
- ✓ SSCB'nin Afganistan'ı işgali üzerine Pakistan, mücahitleri desteklemiştir.
- ✓ Etnik, dini ve kültürel çatışmalarla istikrarı bozulmuş olan Pakistan nükleer güce sahip tek Müslüman ülkedir.

NOT: Uzak Doğu ülkeleri Soğuk Savaş döneminde iki bloğun da dışında kalmıştır. Aralarında ticari ve siyasi işbirliğine dayalı ASEAN'ı (Güney Doğu Asya Milletler Birliği) kurmuşlardır.

Afrika'nın Kurtuluşu

- ✓ Afrika'da sömürgeciliğin sona ermesi 1940'da İtalya'nın Etiyopya ve Libya'dan çıkarılmasıyla başlamıştır.

- ✓ Afrika'daki devletlerin bağımsızlıklarını kazanmalarına rağmen bölgede kabilecilik anlayışının hakim olması, bu ülkelerin çoğunda tek parti yönetimlerinin ve askeri diktatörlerin işbaşında bulunması, serbest seçim, özgür basın, gelir adaleti gibi kavramların oluşmasını engellemiştir.
- ✓ Bağımsızlıklarını kazanan ve her iki bloğun dışında kalan devletler, ekonomik kalkınmayı hedeflemişlerdir.
- ✓ Bu amaçla 1963'te Afrika Birliği Teşkilatı (OAU) kurulmuştur.
- ✓ Dünyanın en borçlu kıtası olan Afrika'da bugün dünyanın en fakir ülkeleri bulunmaktadır.
- ✓ Ulus devlet anlayışının oluşmaması, sömürgecilerin etnik, dini ve yerel gerçekleri göz ardı etmesi Kara kıtadaki savaşların nedenlerini oluşturmaktadır.

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Türkiye'nin Avrupa Konseyi'ne Girişi (8 Ağustos 1949)

- ✓ Askeri nitelikli olmayan pakta Türkiye, Batı ile siyasi ve ekonomik işbirliğini geliştirme amacıyla katılmıştır.

Türkiye'nin NATO'ya Girişi (1952)

- ✓ NATO'ya ilk müracaatını Mayıs 1950'de yapan Türkiye, Ağustos 1950'de ikinci kez başvurmuştur. SSCB'den çeken İngiltere, Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkmıştır.
- ✓ Kore Savaşı için BM'nin asker teklifine olumlu yanıt veren Türkiye'nin gönderdiği birliklerin savaşta başarılı olması Türkiye'nin NATO'ya girişi ile ilgili itirazları azaltmıştır.
- ✓ NATO'nun SSCB'ye yakın bir yere üs kurmaya ihtiyaç duyması Türkiye'ye ilgiyi artırmış ve Türkiye ile Yunanistan ittifaka alınmıştır.

Balkan Pakti (1953)

- ✓ Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye arasında kurulmuştur.

NOT: Yugoslavya Stalin'in ölmesi, Yunanistan ise Kıbrıs Sorunu nedeniyle paktan ayrılmıştır.

Bağdat Pakti (CENTO 1955)

- ✓ Mısır-İngiliz ve Arap-İsrail çatışmalarıyla oluşan güvenlik sorunları nedeniyle Türkiye ve Irak arasında 1955'te paktın temeli atılmıştır. Aynı yıl pakta İngiltere, İran ve Pakistan da katılmıştır.
- ✓ Irak, 1958'de rejiminin değişmesi ile paktan çekilmiştir.
- ✓ Bu gelişmeden sonra paktın merkezi Ankara ve ismi CENTO (Merkezi Anlaşma Örgütü) olmuştur (1959).
- ✓ İran ve Pakistan'ın da çekilmesiyle (1979) pakt fiilen sona ermiştir.

Soğuk Savaş Dönemi Türkiye'de Siyaset

- ✓ Daha demokratik bir anayasa ve parti programı için CHP idaresine Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan "**dörtlü takrir**"i vermiştir.
- ✓ CHP yönetimince dörtlü takriri kabul edilmeyen eski CHP'liler Demokrat Parti'yi kurmuşlardır.
- ✓ İlk çok partili seçimler olan 1946 seçimlerinde "açık oy, gizli sayım" yöntemi uygulanmış ve CHP % 55 ile iktidar olmuştur.

- ✓ "Gizli oy, açık sayım" yönteminin uygulandığı 1950 seçimleriyle CHP iktidarı sona ermiştir. Celal Bayar cumhurbaşkanı, Adnan Menderes ise başbakan olmuştur.
- ✓ Uyguladığı sosyal politikalar (ücretli hafta sonu tatili, sendikal haklar, genel af), 1947'de başlayan ABD yardımları, II. Dünya Savaşı'nın ekonomik zararlarının azalması ile DP 1954 seçimlerinde %58'le, 1957 seçimlerinde de %48'le tekrar iktidar olmuştur.

Soğuk Savaş Dönemi Türkiye'de Ekonomi

- ✓ CHP Hükümeti "**7 Eylül 1947 Kararları**" ile devalüasyona giderek ithalatı kolaylaştırmış ve bankaların altın satmasına izin vermiştir. Bu kararlar Türkiye'de Liberal ekonomiye geçişin ilk adımı olmuştur.
- ✓ Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında Marshall yardımıyla tarım, gelişen en önemli sektör olmuştur. ✱
- ✓ Büyümenin arttığı bu dönemde yabancı yatırımları teşvik için çıkarılan yasadan istenilen sonuç alınamamıştır.
- ✓ Sermaye yetersizliği ve özel yatırımcının isteksizliği beklenen özelleştirmeyi önlemiştir.
- ✓ Ekonomideki bahar havası 1954'te bozulmaya başlamıştır. Kuraklık, ithalat ve döviz getirilen sınırlama büyümeyi düşürünce, hükümet 1958'de IMF ile anlaşmak zorunda kalmıştır.

Türkiye'de Sosyal ve Kültürel Hayat

- ✓ Refah seviyesinin yükselmesi tüketimi artırmıştır.
- ✓ Tarımda makineleşme köyden kente göçe, kentleşmeye, alt ve üst yapı sorunlarına, konut ihtiyacına yol açmış ve geniş aileler yerini çekirdek aileye bırakmıştır.
- ✓ Müzikte; Caz ve Rock and Roll Türkiye'yi etkisi altına almıştır.
- ✓ Dönemin ünlü sesleri Zeki Müren, Müzeyyen Senar, Neşet Ertaş olmuştur.
- ✓ Sinemada, Hollywood'un etkileri görülmüştür.
- ✓ Edebiyatda; Garip Akımı, İkinci Yeniler, Hisarcılar ön plana çıkmıştır.
- ✓ Sağlıkta, verem başta olmak üzere salgın hastalıklarla mücadele milli dava kabul edilmiş ve yatırımlar artırılmıştır.

Soğuk Savaş Dönemi'nde Dünya

- ✓ Bu dönemde petrol, elektrik ve otomotiv üretimi artmıştır.
- ✓ Sanayileşme şehirlerde göçü artırmış ve yol yapımı ulaşım sektörünü geliştirmiştir.
- ✓ Radyo ve sinema yerini televizyona bırakmıştır.
- ✓ Savaş yıllarında birçok iş kolunda kadınlar çalışmaya başlamıştır.
- ✓ Bu dönemde birçok "kadın hareketi" ortaya çıkmıştır.
- ✓ ABD'ye beyin ve sanat göçü yaşanmıştır.
- ✓ New York sanat alanında "Batının başkenti" olmuştur.
- ✓ Nükleer silaha sahip olma siyasi güç kaynağı sayılmıştır.
- ✓ Ulaşım ve iletişimdeki gelişmeler ticaret ve haberleşmeyi kolaylaştırmıştır.
- ✓ DNA'nın şifreleri çözülmüş, ilk bilgisayar ve ilk uydu yapılmıştır. Uluslararası rekabet uzaya da taşınmıştır.

KONU ANLATIMI

Yumuşama Dönemi ve Sonrası - I

YUMUŞAMA DÖNEMİ

- ✓ Yumuşama (Detant); Batı Bloğu ile Doğu Bloğu arasında gerginliklere yol açan sorunların karşılıklı görüşme, diyalog ve iyi niyet ile azaltılması çabalarıdır.

Yumuşama çabalarının başlamasında;

- Kennedy-Kruşçev görüşmesi (1961),
- Doğu Batı Bloklarının kendi içlerinde yaşadığı sorunlar,
- Bağılantısızlar Hareketi'nin ortaya çıkması,
- Nükleer silahlara karşı kampanyalar başlatılması,
- Bir nükleer savaşın iki tarafa da zarar verecek olması,
- Her iki bloğun da güç dengesi bakımından eşit hale gelmesi etkili olmuştur.

YUMUŞAMA DÖNEMİ ÇATIŞMALARI

ABD - Çin İlişkileri

ABD-Çin ilişkilerinin 1971 yılına kadar başlamamasında;

- ABD'nin Tayvan'da asker bulundurması,
- Çin'in güçlenmesinin ABD'nin Doğu Asya'daki çıkarlarına aykırı olması,
- ABD'nin Çin'i yalnızlaştırma siyaseti,
- Çin'in katı ve uzlaşmaz politikalar izlemesi etkili olmuştur.

NOT: 1971'de ABD masa tenisi takımının Çin'e davet edilmesi üzerine ABD-Çin arasında siyasi ilişkilerin başlamasına Ping Pong Diplomasisi adı verilmiştir.

Ping Pong Diplomasi'si ile görüşmelerin başlamasında;

- Çin'in rejimini tanıtmak, SSCB baskısından kurtulmak ve Japonya'yı bölgede etkisizleştirmek istemesi,
- ABD'nin Çin-SSCB ittifakının kurulmasını önlemek istemesi,
- ABD askerlerinin Vietnam'dan çekilmesi etkili olmuştur.
- Çin, Birleşmiş Milletler'e dönmüş, uluslar arası alanda tanınmıştır.

Stratejik Silahları Azaltma Antlaşması (SALT-I)

- ✓ Moskova'da 1969'da başlayan SALT-I Görüşmeleri 1971'de antlaşmayla sonuçlanmıştır.
- ✓ Nükleer silahlara bazı sınırlamalar getirilmiş, SSCB ile ABD ilişkilerinin esasları belirlenmiştir.
- ✓ 1972'de Viyana'da başlayan SALT-II Görüşmeleri 1979'da antlaşmayla sonuçlanmıştır.
- ✓ SSCB'nin 1979 yılında Afganistan'ı işgali üzerine ABD senatosu SALT-II Antlaşması'nı onaylamamıştır.

Helsinki Konferansı (1 Ağustos 1975)

- ✓ Arnavutluk dışındaki tüm Avrupa devletleri ile ABD ve Kanada'nın katılımıyla Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) toplanmış ve bir sonuç belgesi imzalanmıştır.

- ✓ Sonuç belgesinde (Helsinki Nihai Senedi) imzacı devletler uluslararası ilişkilerde "temel barış ve işbirliğini" esas almışlardır.

Çin - SSCB Sınır Çatışmaları

- ✓ İki ülke arasındaki sınır sorunları zaman zaman çatışmaya dönüşmüştür (Moğol ve Doğu Türkistan sınırları).

Küba Bunalımı (1962)

- ✓ ABD'nin Castro'yu devirmek istemesine karşılık Küba'nın SSCB ile gizli bir anlaşma yaparak topraklarına nükleer başlıklı füze yerleştirmesine izin vermesi krize yol açmıştır.
- ✓ SSCB Türkiye'deki füzelerin sökülmesi karşılığında Küba'daki füzeleri sökmeyi kabul etmiş ve sorun çözülmüştür.

NOT: Küba Bunalımı; Nükleer savaş tehlikesini ortaya çıkarmış, silahsızlanma görüşmelerini başlatmış ve Türkiye'nin ABD'ye güvenini sarsmıştır.

Vietnam Savaşı (1964 -1975)

- ✓ ABD'nin Güneydoğu Asya'da komünizmin yayılmasını önlemek istemesi nedeniyle çıkan savaşı SSCB-Çin-Kuzey Kore ve Kuzey Vietnam ittifakı kazanmıştır.
- ✓ Savaş sonunda ABD büyük prestij kaybetmiştir.

Keşmir Sorunu

- ✓ Keşmir halkının çoğunluğu Pakistan'a katılmak istemiştir. Buna rağmen bölgenin Hindu yöneticisinin Hindistan'a bağlanmak istemesi 1948'de Pakistan-Hindistan Savaşı'nın çıkmasına neden olmuştur.
- ✓ Stratejik öneme ve zengin kaynaklara sahip olan Keşmir, çatışmalara neden olmuştur. Keşmir Sorunu günümüze kadar çözümlenmeden gelmiştir.

SSCB'nin Afganistan'ı İşgali (1979)

- ✓ Afganistan'da SSCB yanlısı partilerin yönetimi ele geçirmesi halkın tepkisine yol açmıştır. Afgan hükümetinin yardım çağrısı üzerine SSCB ülkeyi fiilen işgal etmiştir.
- ✓ Pakistan ve Suudi Arabistan'ın uluslararası faaliyetleri sonuç vermemiştir. ABD, SALT-II'yi onaylamamış ve Batı Bloğu 1980 Moskova Olimpiyatları'nı boykot etmiştir.
- ✓ Pakistan, Afganistan, SSCB ve ABD arasında yapılan 1988 Cenevre Antlaşması ile SSCB, Afganistan'dan çekilmiştir.

Bağılantısızlar Hareketi "barış içinde bir arada yaşama"

- ✓ Bağılantısızlık kavramını ilk kez Hindistan lideri Javaharlal Nehru kullanmıştır.
- ✓ Kore Savaşı'nda Hindistan, Yugoslavya ve Mısır bağılantısızlıklarını ilan ederek bu hareketin öncüleri olmuşlardır.

Bandung Konferansı (1955)

- ✓ Hareketin ilk toplantısı Asya ve Afrika ülkelerinin katıldığı Bandung Konferansı olmuştur.
- ✓ Bandung Konferansı'nda barış içinde bir arada yaşamanın beş ilkesi benimsenmiştir.

Bunlar:

- Siyasal bağımsızlık,
- Askeri ittifaklara katılmama,
- Topraklarında askeri üsler için izin vermeme,
- İkili ittifaklara girmeme,
- Milli kurtuluş savaşlarını destekleme olarak belirlenmiştir.

NOT: Bandung Konferansı'nda sömürgecilğe karşı çıkmış ve sömürgecilğe karşı mücadele kararı alınmıştır.

Bağılantısızların Belgrad Konferansı ile (1961);

- Sömürgecilğe karşı çıkmış,
- Arap Filistin halkının tüm hakları tanınmış,
- Çin'in Birleşmiş Milletler'e alınması istenmiş,
- Güney Afrika ırkçı yönetimine karşı çıkmış,
- Yabancı üslerin kapatılması istenmiş,
- Silahsızlanmanın sağlanması ve nükleer silahların yasaklanması istenmiştir.

NOT: Bağılantısızlar Hareketi; nükleer silahların sınırlandırılması, yeni bağımsız olan ülkeler arasında dayanışma kurulması ve bölgesel ittifakların kurulmasında etkili olmuştur.

ARAP İSRAİL SAVAŞLARI

1948 Arap İsrail Savaşı

- ✓ İsrail'in kurulması üzerine Mısır, Ürdün, Irak, Suriye ve Lübnan, İsrail'le savaşmıştır.
- ✓ 1949'da Rodos Antlaşması ile savaşlar sona erdirilmiştir.

1956 Arap İsrail Savaşı (Süveyş Krizi)

- ✓ Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi üzerine Fransa, İngiltere ve İsrail Mısır'a saldırmıştır.
- ✓ SSCB'nin Fransa ve İngiltere'yi nükleer silahlar ile tehdit etmesi ve ABD'nin bu iki devlete baskısıyla savaş bitmiştir.
- ✓ Süveyş Krizi, Fransa'nın NATO'nun askeri kanadından çekilmesinde etkili olmuştur.
- ✓ Ortadoğu'da SSCB ve Mısır'ın saygınlığı artmıştır.

1967 Arap İsrail Savaşı (6 Gün Savaşı)

- ✓ Filistin Kurtuluş Örgütü'nün faaliyetleri ve Mısır'ın Akabe Körfezi'ni kapatması üzerine çıkan savaş İsrail kazanmıştır.
- ✓ İsrail; Mısır'dan Gazze'yi, Suriye'den Golan Tepeleri'ni ve Ürdün'den Batı Şeria'yı almıştır.

1973 Arap İsrail Savaşı (Yom Kippur Savaşı)

- ✓ İsrail'in 6 Gün Savaşı'nda aldığı yerleri vermemesi üzerine çıkan savaşta İsrail başarılı olmuştur.
- ✓ Arap ülkelerinin petrol ambargosu uygulaması krize yol açmış ve Camp David Antlaşmalarına giden süreç başlamıştır.
- ✓ Arap-İsrail Savaşlarında Batılı ülkeler değişken politikalar izlerken ABD İsrail'i desteklemiştir.

İslam Konferansı Örgütü (İKÖ)

- ✓ İslam ülkeleri arasında dayanışma ve işbirliğini öngören örgüt, 1969'da El Aksa Camii'nin kundaklanması sonucu Rabat'ta toplanan İslam Zirvesi'nde kurulmuştur.

- ✓ 1975'de İslam Konferansı Örgütü'ne bağlı olarak İslam Kalkınma Bankası oluşturulmuştur.

✓ İslam Konferansı Örgütü, 2011 yılında **İslam İşbirliği Teşkilatı** ismini almıştır.

Camp David Antlaşmaları

- ✓ 1973 Arap-İsrail Savaşı sonucu yapılan Mısır-İsrail ateşkesi ile başlayan süreçte ABD insiyatif almıştır.
- ✓ ABD, yürüttüğü mekik diplomasisi ile 1978'de Camp David görüşmelerini başlatmış ve görüşmeler 1979'da antlaşmayla sonuçlanmıştır.
- ✓ Bu antlaşmayla İsrail; güney sınırını güvence altına almış, Mısır; Arap dünyasından dışlanmış, Arap ülkeleri SSCB'ye yanaşmış ve bölgede ABD muhalifliği artmıştır.

NOT: Arap-İsrail barışını sağlamak için ABD'nin yürüttüğü politika, kısa aralıklarla ilgili ülkelerle yapılan görüşmeleri kapsar (**Mekik diplomasisi**).

NOT: İsrail'in Kudüs'ü başkent ilan etmesi, Batı Şeria'da Yahudi yerleşimleri kurması ve Golan Tepeleri'ni ilhak etmesi, Camp David Antlaşmalarının amacına ulaşmasını engellemiştir.

Uluslararası Politikada Petrol

- ✓ Sömürgeciliğin sona ermesiyle Batılı devletler şirketlerle petrol üzerinde denetim kurmaya çalışmışlardır.
- ✓ SSCB'nin düşük fiyatla petrol satmaya başlaması ve Orta Doğu devletlerinin petrol şirketlerini millileştirmesi petrol üreticisi ülkeleri ortak hareket etmeye yöneltmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak **1960'da OPEC kurulmuştur**.
- ✓ OPEC içindeki Araplar 1967 ve 1973 Arap-İsrail Savaşlarında petrolü silah olarak kullanmaya çalışmış ve 1973'te başarılı olmuşlardır (petrol krizi).
- ✓ Bunun üzerine enerji ve sanayi alanında petrolün kullanımını düzenlemek amacıyla **1974'te OECD kurulmuştur**.
- ✓ OPEC üyesi ülkeler; Suudi Arabistan, Irak, İran, Kuveyt, Katar, Libya, Birleşik Arap Emirlikleri, **Endonezya**, **Ekvador** ve **Venezüella**'dir.

İRAN - İRAK SAVAŞI (1980-1988)

İran

- ✓ 1925'te kurulan şahlık rejiminin halk tarafından benimsenmemesi, Batı yanlısı faaliyetler, ABD güdümünde politikalar izlenmesi, dini hassasiyetinin azalması, gelir adaletsizliği vb. sorunlar üniversite, ordu ve Şii'leri harekete geçirmiş ve 1979'da İran'da İslam Devrimi gerçekleşmiştir.
- ✓ İran'da yeni rejim Bağılantısızlık ilkesini benimsemiş, CENTO'dan çekilmiş ve Irak'ın yayılcı politikalarına karşı savaş hazırlıklarına girişmiştir.
- ✓ İran, dış politikada; başka ülkelerde yaşayan Şii ve Fars kökenlilerin haklarını korumayı ve Basra Körfezi'nde hakiyet kurmayı amaçlamıştır.

KONU ANLATIMI

Yumuşama Dönemi ve Sonrası - II

Irak

- ✓ II. Dünya Savaşı sonrası Bağdat Pakti'na üye olan Irak'ta 1958 askeri darbesiyle kurulan yönetim pakttan çekilmiştir.
- ✓ 1968'de yönetime hakim olan Baas Partisi SSCB'ye yakınlaşmış bu durum Irak'ın, İran ve Batıyla arasını açmıştır.
- ✓ Irak'ın Basra Körfezi'ne hakim olma isteği, SSCB eliyle silahlanması ve sınır sorunları İran'la ilişkilerini bozmuştur.

NOT: Yeniden doğuş anlamına gelen **Baas Hareketi**; laiklik, Arap milliyetçiliği ile Arap sosyalizminin birleşmesiyle doğmuştur.

- ✓ 1979'da Saddam Hüseyin'in darbeyle yönetime gelmesi İran ile olan ilişkileri savaşa dönüştürmüştür.
- ✓ 1980-1988 yılları arasında süren savaş Birleşmiş Milletler'in ateşkes kararı ile sona ermiştir.
- ✓ Petrol bölgeleri bombalandığı için 150 milyar dolarlık kaynak yok olmuş ve petrol fiyatları yükselmiştir (Petrol Krizi).

- ✓ Bu savaş sonucu Arap dünyası bölünmüş, İsrail politik olarak rahatlamış ve silah satan ülkeler kazançlı çıkmıştır.

NOT: İran'ın, ABD'den İsrail aracılığıyla savaşta silah satın alması sonucu ABD'de, **İran Gate Skandalı** yaşanmıştır.

YUMUŞAMA DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Kıbrıs sorunu

- ✓ Ada, 1878-1960 yılları arası İngiliz hakimiyetinde kalmıştır.
- ✓ Yunanistan 1954'te Ada'da self determinasyon istemiştir.
- ✓ 1959'da Zürih Antlaşması'yla Türkiye ile Yunanistan; 1959 Londra Antlaşması'yla Türkiye, Yunanistan ve İngiltere Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması konusunda anlaşmışlardır.
- ✓ 1960'ta İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın garantörlüğünde Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur.
- ✓ 1963'te Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Makarios'un anayasa değişikliği teklifini Türkler reddetmiştir.
- ✓ Bu durum EOKA'nın saldırılarını artırmasına yol açmış ve "Kanlı Noel" baskınıyla şiddet zirveye çıkmıştır.

NOT: EOKA; " Kıbrıs Mücadelesi Rum Örgütü" Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması (Enosis) ideali için kurulmuştur.

- ✓ Türk Hava Kuvvetleri 1964'te Rum mevzilerine müdahale etmiştir. Fakat kapsamlı bir müdahale "**Johnson Mektubu**" ile ABD tarafından engellenmiştir.

- ✓ Yunanistan'daki "1967 Albaylar Cuntası" Türkiye-Yunanistan arasındaki görüşmeleri tıkamıştır.

- ✓ 1967'de Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük "Geçici Kıbrıs Türk Yönetimini" kurmuştur.
- ✓ Çatışmalar artınca BM Ada'da barış gücü konuşlandırmıştır.
- ✓ Şiddetin tırmanması üzerine Türkiye, Londra Antlaşması'nın verdiği müdahale hakkını kullanarak **Temmuz 1974'te "I. Kıbrıs Barış Harekati"**ni gerçekleştirmiştir.
- ✓ Yapılan müzakereler sonuç vermeyince Ağustos 1974'te II. Harekat'ı yapan Türkiye, Ada'nın %36'sını almıştır.
- ✓ Barış Harekati'nin sonucunda; ABD Türkiye'ye askeri ambargo uygulamıştır. Türkiye ise ülkesindeki tüm ABD üslerine el koymuştur.
- ✓ İkili ilişkiler 1978'de ambargonun kalkmasıyla düzelmiştir.
- ✓ 1975'te Türk tarafı Rauf Denktaş liderliğinde "Kıbrıs Türk Federe Devleti"ni kurmuştur.
- ✓ 1983'te Birleşmiş Milletler, Rum kesimini Kıbrıs'ın tek temsilcisi olarak tanımıştır. 1983'te Ada'daki Türk tarafı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni (KKTC) kurmuştur.

Ege Adaları'nın Silahlandırılması

- ✓ Lozan Antlaşması'na göre silahsız olması gereken Türkiye'ye yakın Ege Adaları'nı 1963 Kıbrıs Bunalımı'ndan sonra Yunanistan'ın silahlandırması iki ülke ilişkilerini gerginleştirmiştir.

Kara Sularının 12 Mile Çıkarılması Sorunu

- ✓ Lozan Antlaşması ile 3 mil olarak belirlenen karasuları daha sonra iki ülke tarafından 6 mile çıkarılmıştır.
- ✓ Türk gemilerinin Ege Denizi'ne çıkışını önemli oranda olumsuz etkileyeceği için; Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarma isteğini Türkiye savaş sebebi saymıştır.

Kıta Sahaneliği Sorunu

- ✓ Yunanistan'ın kıta sahanlığını genişletip Ege Denizi'nde petrol aramak istemesine, Türkiye'nin aynı şekilde cevap vermesi ilişkileri gerginleştirmiştir.
- ✓ Birleşmiş Milletler'in araya girmesi sonucu imzalanan "**Bern Deklarasyonu**" ile taraflar isteklerinden vazgeçmiştir.

NOT: Kıta sahanlığı; karasularının bitiş noktasından başlayan deniz altındaki devamını ifade eder.

Ege Hava Sahası (FIR Hattı -Uçuş Bilgi Bölgesi)

- ✓ İki ülke arasında karasularının, hava kontrol sahası olarak kabul edilmesi Ege Denizi'nde kontrolün Yunanistan'a geçmesine neden olmuştur.
- ✓ Kıbrıs Barış Harekati sonrası Yunanistan hava kontrol sahasını kapatmıştır. Bu durum Ege Denizi'ndeki sivil uçuşları riskli hale getirmiştir.
- ✓ NATO'nun araya girmesiyle taraflar anlaşmış ve Ege Denizi tekrar sivil hava trafiğine açılmıştır.

Ermeni Sorunu

- ✓ Ermeni iddiaları ve Ermeni Diasporası'nın amacı; Sözde Ermeni soykırımı tezini dünya kamuoyuna tanıtmak, Türkiye'ye kabul ettirmek, Türkiye'den tazminat ve toprak alarak Büyük Ermenistan hayalini gerçekleştirmektir.
- ✓ Bu amaçlarla 1974'te Beyrut'ta kurulan ve siyasi cinayetlerle Ermeni iddialarını dünyaya duyurmaya çalışan Ermeni Terör Örgütü ASALA eylemlerde bulunmuştur.

Türkiye'nin Ortadoğu Politikası

- ✓ Türkiye, Ortadoğu'da NATO çerçevesinde politika üretmiştir.
- ✓ Johnson Mektubu ile Kıbrıs meselesinde yalnız kalan Türkiye, 1967 Arap-İsrail Savaşı'nda ABD'nin Türkiye'deki üsleri kullanmasını engellemiştir.
- ✓ 1969'da meydana gelen Mescid-i Aksa baskını sonrasında İslam Zirvesi'ne katılan Türkiye, Arap dünyasıyla yakınlaşmıştır. Türkiye ilk kez 1981'de İslam Zirvesi'nde başbakan düzeyinde temsil edilmiştir.
- ✓ Türkiye, Filistin meselesinde İsrail'in uluslararası eylemlerine tepki göstermektedir.

Türkiye'de Bunalımlı Yıllar (1960-1983)**Siyaset**

- ✓ 27 Mayıs 1960'ta askeri darbe yapılmış ve Millî Birlik Komitesi (MBK) yönetime el koymuştur.
- ✓ Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu 1961'de asılmışlardır (1990'da itibarları iade edilmiştir).
- ✓ MBK yeni anayasa için "Kurucu Meclis" oluşturmuştur.
- ✓ Halk oylamasıyla 1961 Anayasası'nın kabul edilmesinden sonra seçimler yapılmıştır.

NOT: - 1961 Anayasası'na göre TBMM; Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu'ndan oluşmuştur.

○ Anayasa Mahkemesi ve Millî Güvenlik Kurulu da 1961 Anayasası'yla oluşturulmuştur.

- ✓ Cumhuriyet Halk Partisi, İsmet Paşa başbakanlığında hükümet kurmuş ve Cemal Gürsel cumhurbaşkanı seçilmiştir.
- ✓ 1965 ve 1969 seçimlerini kazanan Adalet Partisi (AP) Süleyman Demirel başbakanlığında hükümet kurmuştur.
- ✓ 12 Mart 1971 Muhtrasi'yle Süleyman Demirel'in başbakanlıktan istifa etmesi üzerine Nihat Erim, Millî Mutabakat Hükümeti kurarak başbakanlığı üstlenmiştir.
- ✓ 1970'lerde kurulan kısa ömürlü koalisyon hükümetlerinin yol açtığı siyasi istikrarsızlık; ekonominin bozulmasına, terör faaliyetlerinin artmasına ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 12 Eylül 1980'de yönetime el koymasına neden olmuştur.
- ✓ 1962'de "Kalkınma planları doğrultusunda bilimsel araştırmalar yapmak ve yaptırmak, bu araştırmalar arasında eşgüdüm sağlamak" amacıyla Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TUBİTAK) kurulmuştur.
- ✓ 12 Eylül 1980 ile 6 Kasım 1983 arası döneme 12 Eylül Dönemi denilmiştir.
- ✓ Orgeneral Kenan Evren, Millî Güvenlik Konseyi (MGK) adına ülkeyi yönetmiştir.

- ✓ Bu dönemde; TBMM ve Cumhuriyet Senatosu kapatılmış ve siyasi faaliyetler durdurulmuştur.
- ✓ 1982 yılında yapılan referandum ile Kenan Evren cumhurbaşkanlığına seçilmiş ve 1982 Anayasası kabul edilmiştir.
- ✓ 6 Kasım 1983'te demokratik hayat yeniden başlamıştır.

Ekonomi

- ✓ Beşer yıllık kalkınma planları hazırlamak amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur (1961).
 - ✓ Sanayide ithal tüketim mallarının üretimi için 1960-1970 döneminde İthal İkameci Ekonomik Model uygulanmıştır.
 - ✓ 1970-1980 arasında ise ithal edilen dayanıklı tüketim mallarına (buzdolabı, çamaşır makinesi) ve otomobil üretimi ne dayanan İleri İthal İkameci Model benimsenmiştir.
- NOT:** Ekonomide ithalata bağımlı model, ihracatta durgunluk yaşanmasına yol açmış bu durum işçi dövizleriyle aşilmaya çalışılmıştır.

- ✓ 1970'li yılların ikinci yarısında görülen yüksek enflasyon, dış ödeme zorlukları, istikrarsız koalisyon hükümetleri, 1973 Petrol Krizi, işçi dövizlerinin azalması, ABD ambargosu, dış ticaret dengesinin bozulması, aşırı fiyat artışları, kara borsa, mal kıyrukları, Türk Lirası'nın değer kaybetmesi sonucu "Karma Ekonomik Sistem"den "Serbest Piyasa Ekonomisi"ne geçiş amacıyla "24 Ocak 1980 Ekonomik Kararları" alınmıştır.

Sosyal ve Kültürel Hayat

- ✓ Köyden kente göç, çarpık kentleşme ve gecekondulaşma, işçi sayısında artış ve sendikal faaliyetlerin yoğunlaşması gibi toplumsal değişimler yaşanmıştır. 1940'lardan başladı
- ✓ Edebiyatta "Köy Romancılığı" ve "Toplumculuk" ön plana çıkmıştır.
- ✓ "Susuz Yaz" filmi yurt dışında Altın Ayı ödülünü almıştır.
- ✓ Antalya Film Festivali düzenlenmeye başlanmıştır.

YUMUŞAMA DÖNEMİNDE DÜNYA

- ✓ Enerjide kömürün yerini petrol almıştır.
- ✓ Dünya ekonomisi hızla büyümüş, işsizlik azalmış, üretim ve tüketim artmıştır.
- ✓ Televizyon ve telefon yaygınlaşmış, evlerde ısıtma ve su sistemleri kurulmuştur.
- ✓ Üretim artışı pazarlama ve reklam sektörünün gelişmesine ortam hazırlamıştır.
- ✓ Füze sistemlerinin gelişmesi SSCB, ABD, Çin, Japonya ve Fransa arasında uzay yarışına neden olmuştur.

- ✓ Apple, ilk kişisel bilgisayarı üretmiş, bilim adamları arasında kurulan ARPANET internet ağı olarak insanlığın hizmetine sunulmuştur.

KONU ANLATIMI

Küreselleşen Dünya - I

SSCB'NİN DAĞILMASI

- ✓ SSCB'de sistemin işlemez hale gelmesi, soğuk savaş rekabetinin kaldırılamaması, SSCB'nin uydularında başlayan toplumsal olaylar SSCB devlet başkanı Gorbaçov'un perestroyka ve glasnost hamlesiyle kontrol altına alınmaya çalışılmış, ancak SSCB'nin ve Doğu Bloku'nun çözülmesi önlenememiştir.

NOT: Perestroyka (Yeniden yapılandırma) mali ve siyasi merkezileşmeyi kaldırmaya yönelik politikalar. Glasnost (Açıklık) daha çok perestroyka hareketinin siyasi reformlarını içerir.

- ✓ SSCB'nin dağılmasında; mali bozukluk, nükleer yarışın maliyetinin yüksek olması ve Afganistan'ın işgali etkili olmuştur.
- ✓ SSCB füzelerini lazer ışınlarıyla yok etmeye dayanan "Yıldız Savaşları Projesi" ABD'yi silahlanma yarışında öne geçirmiştir.

SSCB'nin Dağılmasının Doğu Avrupa'ya Etkileri

- ✓ Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) kurulmuştur.
- ✓ Çekoslovakya, Kadife Devrim'le demokrasiye geçmiş ve ülke Çek Cumhuriyeti ve Slovakya olarak ikiye ayrılmıştır.
- ✓ Polonya, Lech Walesa önderliğinde demokrasiye geçmiştir.
- ✓ Romanya'da, Çavuşesku kanlı bir şekilde devrilmiştir.
- ✓ Macaristan'da, yumuşak bir geçişle demokrasi kurulmuştur.
- ✓ Yugoslavya, kanlı bir şekilde dağılmış ve iç savaş çıkmıştır.
- ✓ Bulgaristan'da, Todor Jivkov rejimi yıkılmıştır.
- ✓ Berlin duvarı yıkılmış ve iki Almanya birleşmiştir.

Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT - 1991)

- ✓ Gorbaçov'un "her ulus istediği kalkınma yolunu seçme ve kendi kaderini tayin etme hakkına sahiptir" açıklamasıyla Aralık 1991'de "Almatı Zirvesi"yle kurulmuştur.

Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ -1996)

- ✓ Şanghay Beşlisi adıyla Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın kurduğu teşkilata 2001'de Özbekistan da katılmıştır. → Türkiye gözlemcidir.

Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA)

- ✓ Türk dilinin konuşulduğu ve Türkiye'ye komşu ülkelerin kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur.

Asya'da Yeniden Yapılanma

Azerbaycan

- ✓ 1918'de bağımsız olmuşsa da 1920'de SSCB yönetimine girmiştir.
- ✓ Halk Cephesi'nin mücadelesiyle bağımsız olmuştur (1991).
- ✓ 1993'te cumhurbaşkanı olan Haydar Aliyev'in "Biz bir millet iki devletiz" sözleri Türk-Azeri ilişkilerini özetlemektedir.

- ✓ Azeri toprağı olan Dağlık Karabağ'ın Ermeniler tarafından işgali Azeri-Ermeni ilişkilerini koparmıştır.

Özbekistan

- ✓ Basıncılık hareketini başlatan Özbekler, bu hareketin başarısız olması üzerine 1924'te SSCB'ye bağlanmışlardır.
- ✓ İslam Kerimov liderliğinde 1991'de bağımsız olmuşlardır.

Kazakistan

- ✓ Sovyet yönetimi, Bolşevik İhtilali ile bağımsız olan Kazakları, 1920'de egemenliği altına almıştır. Bölgeye çok sayıda Rus yerleştirerek demografik yapıyı değiştirmişlerdir.
- ✓ Nur Sultan Nazarbayev liderliğinde bağımsız olan Kazakistan; BDT, BM, AĞİT, İKÖ ve ŞİÖ'ye üyedir.

NOT: Kazakistan kendi nükleer tesisini kapatan ilk gö-nüllü ülke olmuştur (Semey Nükleer Deneme Alanı).

Kırgızistan

- ✓ Askar Akeyev, Kırgızistan Demokratik Hareketini başlatarak bağımsızlığı sağlamıştır.
- ✓ Başkent Frunze'nin ismi Bişkek olarak değiştirilmiştir.

Türkmenistan

- ✓ Saparmurat Niyazov Türkmenler arasında birliği sağlamıştır. 1991'de bağımsız olan Türkmenistan zengin doğalgaz ve petrol kaynaklarına sahiptir.

NATO'nun Doğu Avrupa'da Genişlemesi

- ✓ 1999'da NATO, Barış İçin Ortaklık anlaşısıyla eski Varşova Paktı ülkelerini üyeliğe kabul etmeyi kararlaştırmıştır.
- ✓ Buna göre; Polonya, Slovakya, Baltık ülkeleri, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan NATO'ya katılmış, Ukrayna ve Gürcistan'ın katılması ilke olarak benimsenmiştir.

AVRUPA BİRLİĞİ'NE GEÇİŞ

- ✓ 1957 Roma Antlaşması'yla kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) 1968'de Gümrük Birliği'ne geçmiştir.
- ✓ İngiltere, Danimarka ve İrlanda (1972), Yunanistan (1981), Portekiz ve İspanya (1985), Avusturya, Finlandiya ve İsveç (1995), Litvanya, Letonya, Estonya, Slovakya, Polonya, Slovenya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti (2004), Romanya ve Bulgaristan (2007) Birlik üyeliğine alınmıştır.
- ✓ Türkiye ve Makedonya aday ülkelerdir.
- ✓ "Avrupa Birliği Anlaşması" olarak geçen Maastricht Kriterleri birliğin ekonomi ve para politikalarını belirler.
- ✓ Kopenhag Kriterleri, AB'nin Doğu Avrupa'da genişlemesini ve aday ülkelere uygulanacak siyasi kriterleri içerir.

Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri

- ✓ Türkiye, AET'ye 1959'da başvurmuş, ancak tam üyelik için kalkınma düzeyinin yeterli olmadığı belirtilmiştir.
- ✓ Tam üyelik şartlarının oluşabilmesi için 1963'te Ankara Antlaşması ve 1973'te Katma Protokol imzalanmıştır.

NOT: Yunanistan'ın 1981'de Avrupa Birliği'ne girmesi ve veto hakkının bulunması Türkiye'yi olumsuz etkilemiştir.

- ✓ 1987'de yeniden AET'ye aday olan Türkiye genişleme sürecine dahil edilmemiş, ancak gümrük birliği sürecini tamamlaması önerilmiştir. Müzakereler sonucu 1996'da Gümrük Birliği Antlaşması imzalanmıştır.
- ✓ Kopenhag Kriterleriyle eski Doğu Bloku ülkelerini kapsayan genişleme kararını alan AB, Türkiye'yi genişlemeye dahil etmemiştir.
- ✓ 1997'de AB Türkiye'nin tam üyeliğe ehliyeti olduğunu deklare etmiş; siyasi ve ekonomik reformları yapmasını, ayrıca Yunanistan ve Kıbrıs ile ilişkilerini düzeltmesini istemiştir.
- ✓ AB Komisyonu 1999'da hazırladığı raporda Türkiye'yi tam üyeliğe aday göstermiştir.
- ✓ 1999 Helsinki Zirvesi'yle Türki-ye'nin AB'ye tam üyelik süreci başlamıştır.

Tarama süreci

2004'de Müzakereler Başladı

- ✓ AB'nin müzakerelere başlamamış aday ülkelerin katılım hazırlıklarını hızlandırmak amacıyla uyguladığı süreçtir.
- ✓ AB, 2001 İlerleme Raporu'nda, ülkemiz için tarama sürecini siyasi kriterlerin yerine getirilmediği gerekçesiyle başlatmamıştır.

Avrupa Birliği'nin Çalışma Organları

Avrupa Birliği Komisyonu

- ✓ Birlik politikalarının tasarlayıcısı ve koordinatörüdür.

Avrupa Parlamentosu

- ✓ Parlamento üyeleri, üye ülkelerde yapılan seçimlerle belirlenir.
- ✓ Parlamento'da ülkeler nüfusa göre temsil edilir.
- ✓ Parlamento, Konsey'in yasa yapma sürecinde değişiklik önerisinde bulunma hakkına sahiptir. Merkezi Strazburg'dur.

Avrupa Konseyi (Zirvesi)

- ✓ Birliğin karar alma ve yasama organıdır. Merkezi Brüksel'dir.
- ✓ Üye ülke devlet ya da hükümet başkanlarının katıldığı Konsey'in başkanlığını üye ülkeler sırayla (6 ay süreyle) yapar.

Adalet Divanı

- ✓ AB'nin en yüksek hukuksal organı olup kararları nihaidir ve temyiz edilemez.

Ekonomik ve Sosyal Komite

- ✓ Sosyo-ekonomik politikaları belirleyen danışma organıdır.

Sayıştay

- ✓ AB ve bağlı kuruluşların gelir ve harcamalarını denetler.

Yugoslavya'nın Dağılıması

- ✓ 1945'te Tito önderliğinde Alman işgaline karşı kazanılan zaferden sonra sosyalist federal Yugoslavya kurulmuştur.
- ✓ Sırlara, Hırvatlara, Slovenlere, Boşnaklara, Makedonlara

ve Karadağlılara eşit kurucu statü verilmiştir.

- ✓ Tito, 1974'te ömür boyu devlet başkanı seçilmiştir.
- ✓ Her ulusa "ayrılma hakkı dahil, kaderini tayin hakkı" tanınmıştır.
- ✓ 1980'de Tito'nun ölümüyle 6 cumhuriyetin liderleri dönüşümlü olarak ülkeyi yönetmişse de 1980'lerdeki mali kriz, cumhuriyetler arası gelişmişlik farkı ve milliyetçilik parçalanmayı hızlandırmıştır.
- ✓ 1987'de Slobodan Miloseviç darbe ile Sırp Komünist Partisi'ni ele geçirmiştir.
- ✓ Miloseviç'in izlediği ırkçı politikalar Slovenya ile Hırvatistan'ın bağımsızlığını ilan etmesine yol açmıştır.
- ✓ Yugoslav ordusu ve Sırp milislerinin saldırısıyla Yugoslavya'da 1992'de iç savaş başlamıştır. 1995 **Dayton Antlaşması**'yla iç savaş sona ermiştir.

NOT: Hırvat, Sırp ve Boşnakların bir arada yaşadığı Bosna Hersek Cumhuriyeti'ne Küçük Yugoslavya adı verilmiştir.

- ✓ Eski Yugoslavya'dan en son Kosova ayrılmıştır.

Arnavutluk

- ✓ Enver Hoca, Arnavutluk'u İtalya ile Almanya'nın işgalinden kurtarmış ve sosyalist bir idare kurmuştur.
- ✓ Bazen SSCB'ye bazen de Çin'e yaklaşan Enver Hoca genelde dışa kapalı yalnzlık politikası izlemiştir.
- ✓ 1985'te Enver Hoca'nın ölümüyle başa geçen Ramiz Alia dışa kapalı politikaları sürdürmüştür. Bu nedenle SSCB'nin dağılmasından en son etkilenen ülke Arnavutluk olmuştur.
- ✓ Arnavutluk'ta; Sali Barişa, demokratik anayasanın kabulü ve serbest seçimler sonrası iktidara gelmiştir.

KÖRFEZ SAVAŞLARI

I. Körfez Savaşı (1991)

- ✓ İran-İrak Savaşı ve Kuveyt'in fazla petrol üretmesi ile ekonomik kayba uğrayan Irak, Kuveyt'i işgal etmiştir.
- ✓ Irak'ı, Kuveyt'ten çıkarmak için ABD önderliğinde oluşturulan BM koalisyona gücü I. Körfez Savaşı'nı kazanmıştır.
- ✓ İşgale uğrayan Irak'ta 36. paralelin kuzeyi ile 33. paralelin güneyi uçuşa kapatılmıştır.
- ✓ Uçuşa kapalı bölgenin denetimi için Türkiye'de Çekiç Güç adıyla kontrol birliği kurulmuştur.
- ✓ Irak'a ekonomik ambargo uygulanmış ve Irak'ın kitlesel imha silahlarından arındırılması kararlaştırılmıştır.

II. Körfez Savaşı (2003)

- ✓ Irak'ın Atom Enerjisi Kurumu ile işbirliği yapmamasını bahane gösteren ABD ve İngiltere'nin, Irak'ın kitle imha silahlarını yok etmek amacıyla başlattığı harekâtıdır.
- ✓ Harekat sonucu Irak devlet başkanı Saddam Hüseyin yakalanmış ve 2006'da idam edilmiştir.
- ✓ BM, Irak kaynaklarının denetimini işgal güçlerine bırakmıştır.
- ✓ 2005 seçimleri sonucu Celal Talabani devlet başkanı olmuştur.

KONU ANLATIMI

Küreselleşen Dünya - II

FİLİSTİN SORUNU

- ✓ İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'yi işgalinden sonra Filistin'in bağımsızlığı için örgütler kurulmuştur.
- ✓ Daha sonra bu örgütler, Yaser Arafat liderliğinde Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) çatısı altında birleşmişlerdir.
- ✓ 1988'de Filistin Ulusal Konseyi bağımsız Filistin Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir.
- ✓ 1991 Madrid Konferansı'nda ilk kez İsrail ile FKÖ yüz yüze görüşmüştür.
- ✓ 1993 **Oslo Görüşmeleri**'nde FKÖ İsrail'i, İsrail ise Filistinlilerin temsilcisi olarak FKÖ'yü tanımıştır.
- ✓ 2002'de Filistin'e saldırılarını arttıran İsrail, FKÖ yöneticilerini hedef almaya başlamıştır.
- ✓ 2004'te İsrail Gazze'de Refah Operasyonu'nu başlatmış, Filistin devlet başkanı Mahmut Abbas ateşkes istemiştir.
- ✓ 2007'de "iki devletli çözüm" esasına dayanan **Anna Poliss Görüşmeleri** yapılmışsa da sonuç alınamamıştır.
- ✓ 2008'de İsrail'in başlattığı Gazze saldırısına başta Türkiye olmak üzere birçok devlet büyük tepki göstermiştir.

AFGANİSTAN

- ✓ 1989'da SSCB'nin çekilmesinden sonra başlayan iç savaşı Afgan hükümetine karşı mücahitler kazanmıştır.
- ✓ Ancak mücahit grupların kendi aralarında iktidar mücadelesine başlamalarından yararlanan Taliban (öğrenciler), ülkenin büyük bölümünde kontrolü ele geçirmiştir.
- ✓ ABD, 11 Eylül 2001 terör saldırılarını öne sürerek Afganistan'a müdahale etmiş ve Taliban yönetimi yıkılmıştır.
- ✓ Afganistan'da güvenliği sağlamak amacıyla BM, Uluslararası Güvenlik Destek Gücü'nü (İSAF) kurmuştur.
- ✓ Türkiye, İSAF'ın komutasını üstlenmiştir.

ORTADOĞU SU SORUNU

Ortadoğu su kaynakları ve çatışma alanları şunlardır;

- **Fırat-Dicle Nehirleri**; Türkiye, Suriye ve Irak.
- **Şeria Nehri**; İsrail, Ürdün ve Suriye.
- **Asi Nehri**; Lübnan, Suriye ve Türkiye.
- **Nil Nehri**; Mısır, Sudan ve Etiyopya.
- **GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi)**; Türkiye, Irak, Suriye.

TÜRK DIŞ POLİTİKASI

- ✓ Türk dış politikasının esasları SSCB'nin dağılması ve iki kutuplu dünyanın yıkılmasıyla çok yönlü olmuştur.
- ✓ Bu durum yeni işbirliği alanları açmakla birlikte yeni kriz ve sorunlara da yol açmıştır (Türkiye'nin Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'ya komşu olması).

- ✓ SSCB'nin dağılmasıyla Rusya'nın Kafkaslar ve Orta Asya'ya yönelmesi Türkiye ile Rusya'yı karşı karşıya getirmiştir.
- ✓ Batılı devletler, Rusya'nın Hazar, Kafkaslar ve Orta Asya enerji kaynakları üzerindeki etkinliğini azaltmaya çalışmış, bu amaçla Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Petrol Boru Hattı açılmıştır.
- ✓ Türkiye ile Rusya arasında Mavi Akım ve Batı Hattı doğal gaz boru hatları hayata geçirilmiştir.
- ✓ Kafkaslarda Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan ilişkileri olumlu yönde gelişmiştir.
- ✓ Türkiye-Ermenistan ve Ermenistan-Azerbaycan ilişkilerinin 1915 Olayları, Dağlık Karabağ sorunu nedeniyle olumsuz bir durum oluşmuştur.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ)

- ✓ Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler ile Kafkas ülkeleri ve Yunanistan'ın katılımıyla Türkiye liderliğinde KEİ kurulmuştur.
- ✓ Türkiye, Ermenistan'ın da bu teşkilata katılmasını sağlamıştır.

Kafkasya

- ✓ Gürcistan, Türkiye ve Azerbaycan Azeri petrolünün taşındığı Bakü-Tiflis-Ceyhan Hattı'nı 2005'te tamamlamıştır.
- ✓ BTC ile paralel olarak geliştirilen Güney Kafkasya Boru Hattı ile Azerbaycan doğal gazının Şah Deniz Projesi'yle Gürcistan ve Türkiye üzerinden dünyaya pazarlanması hedeflenmiştir.
- ✓ Trans-Hazar Boru Hattı projesiyle Türkmenistan doğal gazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınması planlanmıştır.
- ✓ Avrupa devletleri ve ABD enerji dağıtımının Türkiye üzerinden dağıtımını OPEC'in tekeline kırma amacıyla desteklemektedir.

Orta Asya

- ✓ 1993'te Ankara'da toplanan Alfabe İmla Konferansı; Türk ülkelerini latin esaslı tek alfabede birleştirmeyi amaçlamıştır.
- ✓ 1992'den beri düzenlenen "Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi" Türk devletleri arasında işbirliği ve dayanışmanın gelişmesine katkı yapmaktadır.

Orta Doğu

- ✓ Türkiye ile Suriye arasında "Su Sorunu" ve Suriye'nin teröre destek vermesi nedeniyle ilişkiler gerginleşmektedir.
- ✓ 2003'te ABD'nin müdahalesi Irak'ta otorite boşluğu doğduğundan Türkiye-Irak arasında güvenlik sorunu yaşanmaktadır.
- ✓ 2000'li yıllarda İsrail'in Filistin'e yönelik saldırılarını Türkiye'nin "devlet terörü" olarak nitelendirmesi ve İsrail'in Kuveyt Irak'taki oluşumu desteklemesi ilişkileri bozmuştur.

Balkanlar

- ✓ Varşova Paketi ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla Türkiye'nin bölge ülkeleri ile ilişkileri artmıştır.
- ✓ Türkiye, BM ve NATO'nun Balkanlar'da oluşturduğu barış gücü içinde görevler almıştır.
- ✓ Türkiye, Boşnaklara yönelik saldırılar nedeniyle birçok uluslararası teşkilatta girişimlerde bulunmuştur.
- ① 2008'de bağımsızlığını ilan eden Kosova'yı ilk tanıyan ülkelerden biri de Türkiye olmuştur.
- ✓ Ege Denizi, Kıbrıs ve azınlık (Batı Trakya) sorunları Türkiye ile Yunanistan arasında sürmektedir.
- ✓ İki ülke 1996'da savaşın eşliğine gelmiştir (Kardak Krizi).
- ✓ 1999'da Türkiye'de meydana gelen Marmara Depremi ilişkileri yumuşatmıştır. Yunanistan Türkiye'nin AB üyeliğine 1999 Helsinki Zirvesi'nde yeşil ışık yakmıştır.
- ✓ Kıbrıs; BM'nin **Annan Planı**'na göre Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti kurulması halkoyuna sunulmuştur. Ada'daki Türkler plana evet demişse de Rumlar hayır dediği için sorun çözümlenememiştir.
- ✓ Kıbrıs Rumlarının AB'ye üyeliğinin 2004'te gerçekleşmesiyle Kıbrıs Sorunu, Türk-Yunan ilişkilerinde doğrudan bir sorun olmaktan çıkarak AB ile Türkiye arasında bir sorun haline gelmiştir.

1980 Sonrası Türkiye'de Siyasi Gelişmeler

- ✓ Kasım 1983 seçimleriyle Turgut Özal liderliğindeki Anavatan Partisi (ANAP) iktidara gelmiştir. Ekonominin liberalleşmesine yönelik adımlar atılmasıyla ekonomide iyileşmeler sağlanmıştır.
- ① 1987'de yapılan referandumla 12 Eylül'de siyaset yasağı konulan siyasetçilerin yasakları kaldırılmıştır.
- ✓ Tansu Çiller Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olmuştur.
- ✓ 1995 ile 2001 arası ülkeyi koalisyonlar yönetmiştir.
- ✓ Avrupa Birliğine üyelik için "Ulusal Program" çerçevesinde AB'ye uyum yasaları çıkarılmıştır.
- ✓ Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)'nin kurduğu hükümetler 2002'den itibaren ülkeyi yönetmektedir.

1980 Sonrası Türkiye'de Sosyal Hayat

- ✓ Şehir nüfusu oranı 1980'de %50 iken, 2007'de %70'e çıkmıştır.
- ✓ Arabesk sinema ve müzikte etkisini sürdürmüş, Türk Pop Müziği 1990'dan sonra ilgiyle takip edilmiştir. Sertap Erener 2003'te Eurovision'da birinci olmuştur.
- ✓ Türkiye'de ilk renkli televizyon yayını 1984'te başlamıştır. 1990 yılında ilk özel televizyon kanalı açılmış ve 1994'te Özel Radyo ve Televizyon Yasası çıkarılmıştır.
- ✓ Nuri Bilge Ceylan, "Üç Maymun" adlı filmiyle Cannes Film Festivali'nde en iyi yönetmen ödülünü almıştır.

1980 Sonrası Türkiye'de Eğitim ve Kültür

- ✓ Orhan Pamuk 2006'da Nobel Edebiyat Ödülü'nü almıştır.
- ✓ İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı uluslararası etkinlikler yapmıştır.
- ✓ 1997-98 eğitim sezonunda 8 yıllık kesintisiz eğitime geçilmiştir.

- ✓ 1993'te ODTÜ'den ilk internet bağlantısı kurulmuştur.
- ✓ 1981 öncesi Türk Yükseköğretim Sistemi; Üniversiteler, MEB'e bağlı akademiler, Meslek Yüksekokulları, Eğitim Enstitüleri ve YAYKUR olmak üzere 5 kurumdan oluşmaktaydı.
- ✓ 1981'de çıkarılan Yükseköğretim Kanunu ile tüm yüksek öğretim kurumları Yükseköğretim Kurulu (YÖK) çatısı altında toplanmıştır.
- ✓ YAYKUR'un işlevi Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi'ne devredilerek uzaktan öğretim yaygınlaştırılmıştır.

1980 Sonrası Türkiye Ekonomisi

- ① 24 Ocak 1980 Ekonomik Kararları ile; ödemeler dengesini düzeltme, enflasyonu düşürme, serbest piyasa ekonomisine geçme ve üretimi teşvik etme temel öncelikler olmuştur.
- ① İhracatı artırmak için özel sektöre düşük faizli kredi verilmesi, vergi iadesi ve ucuz döviz bulma gibi kolaylıklar sağlanmıştır. *1985'de*
- ✓ KDV uygulamasına geçilmiş ve kişilerin döviz buldurma yasağı kaldırılmıştır.
- ✓ Banker skandalı yaşanmıştır (1981).
- ✓ 1980'lerde yabancı sermaye girişi ve ihracat artmıştır.
- ✓ 1997, 1998, 2001 ve 2008'de yaşanan krizler nedeniyle IMF (Uluslararası Para Fonu) ile anlaşmalar yapılmıştır.
- ✓ 2005'ten itibaren Türk lirasından altı sıfır silinmiştir.
- ✓ Devletin ekonomi üzerindeki kontrolünü kaldırmak için Özelleştirme Yüksek Kurulu kurulmuştur.
- ✓ Merkez Bankası bağımsız bir yapıya kavuşturulmuştur.
- ✓ Özelleştirme büyük bir hız kazanmıştır.
- ✓ Türkiye ekonomisi dünyanın 20 büyük ekonomisi arasında girmiştir. *⇒ 16. Büyük Ekonomi*

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)

- ✓ Öz kaynaklarla yapılan GAP'ın hedefi, Güney Doğu Anadolu halkının hayat standardını yükselterek tarımda verimliliği ve iş imkânlarını artırarak kalkınma hedeflerine katkıda bulunmak olan çok sektörlü, bütünleşmiş ve sürdürülebilir bir kalkınma projesidir.
- ✓ GAP'ın stratejileri; kalkınmada adalet, katılımcılık, çevrenin korunması, istihdam, mekânsal planlama ve alt yapının geliştirilmesidir.

1980 Sonrası Türkiye'deki Diğer Gelişmeler

- ✓ Terörizm
- ✓ 17 Ağustos (Marmara) 1999 Depremi

Küresel Sorunlar

- ✓ Küresel Isınma ve Çevre Kirliliği
- ✓ Nüfus Artışı ve İşsizlik
- ✓ Yetersiz Beslenme ve Açlık
- ✓ Uluslararası Terör

Dünyada Son 25 Yılda Etkili Olan Salgın Hastalıklar

- AIDS, Kuş Gribi (H5N1), Kırım Kongo Kanamalı Ateşi Hastalığı, SARS (Akut Solunum Yolu Yetmezliği Sendromu), Sıtma, Hepatit, Domuz Gribi (A/H1N1)

KONU ANLATIMI

Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Kavram Bilgisi - I

Adana Konferansı: Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'na girmesini sağlamak için toplanmıştır. İsmet İnönü, SSCB tehdidinden ve savaşa hazırlıksız olduğundan bahsetmiş ve Müttefiklerden destek sözü almıştır. Ancak Türkiye yine de savaş dışı kalmıştır.

Adolf Hitler Okulları: Adolf Hitler'in fikirleri ve Nazizm propagandası için açtığı eğitim kurumları.

AGİK: Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı. Helsinki Nihai Senedi'nin" yayımlandığı Konferans (1975). Bu belgede; devletlerin hukuki eşitliği, sınırların dokunulmazlığı, siyasi bağımsızlık, devletlerin iç ve dış işlerine karışmama, insan haklarına saygı esasları kabul edilmiştir.

Akritis Planı: Akritis kod adlı Rum İçişleri Bakanı'nın "Ani bir saldırı ile Türk halkının yok edilerek Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması" planı.

Annan Planı: Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın hazırladığı 'Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti' kurulmasını içeren plan. Plan 2004'te halkoyuna sunulmuştur.

Anti Komintern Pakt: SSCB'ye karşı Almanya ve Japonya a-rasında rejim esasına göre kurulan, daha sonra da İtalya'nın katıldığı pakt.

ARPANET: 1969 yılında ABD'de bilim adamları arasındaki iletişimi sağlamak amacıyla kurulan "Amerikan Gelişmiş Savunma Araştırmaları Dairesi".

ASALA: Ermenistan Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu. 1974'te Beyrut'ta kurulmuş olup siyasi cinayetlerle Ermeni iddialarını dünyaya duyurmaya çalışmıştır.

Asya Asyalılarındır: Japonya'nın 1934'te Batılı devletlerin Çin ile ilişkilerini kesmesini istemesi.

Atlantik Bildirisi: 1941'de ABD ile İngiltere arasında yapılan görüşmeler sonucu Mihver devletlere karşı yayımlanmış olup "Kalıcı barış, silahsızlanma, ulusların kendi geleceğini belirleyebilmesi ve savaş sonunda yenilen devletlerden toprak alınmaması" ilkelerini içerir.

Baas Hareketi: 'Yeniden Doğuş' anlamına gelen Baas; Laik, Arap milliyetçiliği ile Arap sosyalizminin birleşmesini öngörür.

Bağlantısızlar Hareketi (Üçüncü Dünya Ülkeleri): Soğuk Savaş döneminde Doğu ve Batı blokları dışında kalarak tarafsızlığı ilke edinen ülkeler. Bu ülkeler "barış içinde bir arada yaşama" esasını benimsemişlerdir.

Balfour Deklarasyonu: İngiltere hükümeti adına 1917 yılında dışişleri bakanı Balfour'un Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasını İngiltere'nin tanıyacağını resmen duyurduğu bildirir.

Barbarossa Harekâtı: Hayat Sahası projesini gerçekleştirmek amacıyla Adolf Hitler'in SSCB'ye karşı başlattığı istila harekâtı.

Basmacı Hareketi (Basmacılık): Baskın yapan hücum eden. Türkistan'ı Ruslardan kurtararak istiklaline kavuşturmak amacıyla 1918-1931 yılları arası yürütülen bağımsızlık mücadelesi.

Batının Başkenti: II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'dan ABD'ye beyin ve sanat göçü yaşanmasıyla New York sanat alanında "Batının başkenti" olmuştur.

Bauhaus Akımı: Almanya'da başlayan mimari akım ve şehir planlaması.

Beyaz Ordu: Rusya'da Çarlık yanlısı eski rejimin sürdürülmesi amacıyla mücadele eden milliyetçi kanadın silahlı gücü.

Birleşmiş Milletler İttifakı: ABD, İngiltere, SSCB ve 22 devletin katılımıyla kurulmuştur. II. Dünya Savaşı'nda Mihver devletlerine karşı zafer elde edilinceye kadar işbirliği kararlaştırılmıştır.

Bolşevik: Rus Sosyalist Partisinin İlyiç Viladimir Lenin'in öncülüğündeki grubu. Disiplinli, profesyonel, küçük bir devrimci grubun öncülüğünde bir parti yapılanması öngörür ve doğrudan sosyalizme geçilmesini savunur. Menşevik karşıtı gruptur.

Briand - Kellogg Paktı: 1928'de Paris'te, ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Polonya, Çekoslovakya ve Belçika arasında imzalanan, aynı yıl SSCB ve Türkiye'nin de katıldığı, "savunmaya dayanmayan savaşı kanun dışı sayan ve devletlerarası ilişkilerde barışçı yollara başvurulması" esasını benimseyen pakt.

Comecon: 1949'da ticari ve ekonomik işbirliğini geliştirmek amacıyla SSCB önderliğinde Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Polonya ve Çekoslovakya arasında kurulmuştur.

Cominform: Truman Doktrini'nin yayımlanması üzerine SSCB önderliğinde Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Polonya, Çekoslovakya, Fransa ve İtalya komünist partileri arasında kurulmuştur (1949).

Cumhuriyet Senatosu: 1961 Anayasası'na göre Millet Meclisi ile TBMM'yi oluşturan üyeleri atama ve genel seçimlerle belirlenen diğer yasama organı.

Çekiç Güç: Irak'ta uçuşa kapalı bölgenin (36.paralelin kuzeyi ile 33.paralelin güneyi) kontrolü için İncirlik'te kurulan hava kontrol birliği.

Çelik Pakt: 1939'da Çekoslovakya'yı işgal eden Alman-ya'nın İtalya ile yaptığı ittifak antlaşması.

Çevreleme Siyaseti: Soğuk Savaş döneminde ABD'nin SSCB'yi çevreleyen ülkelere üs inşa etme ve ittifaklar oluşturma siyaseti.

Daves Planı: Almanya'nın I. Dünya Savaşı'nın tazminatını ödeyememesi üzerine ABD'nin, Almanya'ya yapılanmasını tamamlaması için yeniden kredi vermesi (1924).

Demir Perde: İngiltere Başbakanı Churchill'in Doğu Bloku'na verdiği isim.

Detant (Yumuşama): Batı Bloku ile Doğu Bloku arasında gerginliklere yol açan sorunların karşılıklı görüşme, diyalog ve iyi niyet ile azaltılması çabalarıdır.

Diaspora: Anavatanı dışında yaşayan yurttaşlar için kullanılır. Daha çok Ermenistan sınırları dışında yaşayan Ermeni yurttaşlarına verilen isim.

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı. 1961 yılında 5'er yıllık kalkınma planları hazırlamak amacıyla kurulmuştur. 2011'de Devlet Planlama Teşkilatı kaldırılarak yerine Kalkınma Bakanlığı kurulmuştur.

Duma: Rus parlamentosunun alt kanadı.

Dünya Ekonomik Bunalımı (Büyük Buhran): 1929'da ABD'de New York Borsası'nın çökmesiyle başlayan, tüm dünyayı etkileyen ve 1930'larda devam eden ekonomik kriz.

Eisenhower Doktrini: SSCB'ye karşı ABD'nin Ortadoğu ülkelerine ekonomik ve askeri yardım yapma, bölgeye komünist bloktan gelebilecek saldırılar karşısında silah kullanma yetkilerini içeren doktrin.

Enosis: Megalo İdea (Büyük İdeal) hedefi çerçevesinde Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını ifade eder.

EOKA: "Kıbrıs Mücadelesi Rum Örgütü" Enosis ideali için Kıbrıslı Rumlar tarafından kurulmuş silahlı örgüt.

Glasnost: Açıklık. Daha çok perestroika hareketinin siyasi reformlarını içerir (gizli oy, parti içi muhalefet vb).

Hava Sahası (FIR Hattı): İki ülke arasındaki uçuş bölgesi ve hava kontrol sahasını ifade eder.

Hayat Sahası Projesi: 'Almanya topraklarının Alman ırkına yeterli gelmeyeceği' fikri uyarınca Alman hükümetinin izlediği yayılcı politikası.

Hiper Enflasyon: Almanya'nın savaş tazminatını ödemek için karşılıksız para basması sonucu, Alman parası olan markın büyük değer kaybetmesiyle Almanya'da fiyatların aşırı yükselmesi.

İleri İthal İkameci Model: Türkiye'de 1970-1980 yılları arasında uygulanan, ithal edilen dayanıklı tüketim malları (buzdolabı, tv, çamaşır makinesi) ve otomobil üretimine dayanan ekonomi modeli.

İran Gate Skandalı: İran-İrak Savaşı sırasında İran'ın, düşmanı olan ABD'den İsrail aracılığıyla silah satın alması sonucu ABD'de çıkan skandal.

İthal İkameci Ekonomik Model: Türkiye'de 1960-1970 yılları arasında uygulanan, sanayileşmede daha önce ithal edilen tüketim mallarının (demir, çelik, çimento, kâğıt) üretimini amaçlayan ekonomik model.

Johnson Mektubu: ABD Başkanı Johnson'un Kıbrıs'a olası bir Türk müdahalesini önlemek amacıyla İsmet İnönü'ye gönderdiği uyarı mektubu.

Kahire Konferansı: İngiltere Başbakanı Churchill ile Cumhurbaşkanı İsmet İnönü arasında gerçekleşmiş, İnönü gerekli yardımın yapılması şartıyla ilke olarak II. Dünya Savaşı'na girmeyi kabul etmiştir.

Kanlı Noel: 1963 Noeli'nde Türk ailesinin Kıbrıslı Rumlar tarafından katledilmesi.

Kara Perşembe: ABD New York Borsası'nın spekülatif olarak yükselişinin durmasıyla hisse senetlerinin değer kaybetmeye başlaması ve yabancıların paralarını çekmesi sonucu borsanın 24 Ekim 1929'da dibe vurması.

Karasuları: İlgili devletin kara kütesinin denizin altında 200 metre derinliğine kadar devam eden saha. Bu bölgenin denetimi ve kullanımı kıyı devlete aittir.

Karne Uygulaması: II.Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de temel tüketim mallarının devlet kontrolünde karne ile dağıtılması.

Kartal Hücumu: II.Dünya Savaşı'nda İngiltere'yi teslim almak için Almanların başlattıkları hava taarruzu.

Kıta Sahaneliği: Karasularının bittiği yerden itibaren 200 deniz mili mesafenin su yüzeyi ve hava sahasının ilgili devlet tarafından kullanılması. Suyun altı ile canlı ve cansız kaynakların kullanımı ilgili devlete aittir.

Kızıl Ordu: Bolşeviklerin Sovyet rejimini kurmak ve yaşatmak için kurduğu silahlı güç.

Kliring Sistemi: 1930'lu yıllarda ekonomide piyasadaki paranın kaybolması ile 'malımı alanın malını alırım' anlayışının doğması (takas usulü).

Kollektifleştirme: Rusya'da Stalin döneminde tarım devrimini gerçekleştirmek için küçük toprakların birleştirilmesi politikası.

Konuşan Basın: Dünyada radyo yayıncılığının başlamasına verilen ad.

KONU ANLATIMI

Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi Kavram Bilgisi - II

Kopenhag Kriterleri: Avrupa Birliği'nin, Doğu Avrupa ülkelerinde genişlemesini ve aday ülkelere uygulanacak siyasi kriterleri içerir.

Köy Enstitüleri: 1942 yılında Türkiye'de "Köye göre öğretmen" modeli ile kırsal kesimde görev yapabilecek öğretmen yetiştirme amacıyla açılan öğretmen okulları. *Hasan Ali Yücel*
İsmail Hakkı Tonguç

Maastricht Kriterleri: "Avrupa Birliği Anlaşması" olarak da isimlendirilen, daha çok Avrupa Birliği'nin ve aday ülkelerin ekonomi ve para politikalarını belirleyen kriterler.

Maginot Hattı: II. Dünya Savaşı öncesinde Fransızların olası Alman saldırısına karşı oluşturduğu savunma hattı.

Manda (Himaye) Rejimi: Mevcut sistem ile kendini yönetmeyen halkların idaresinin bu sorumluluğu yerine getirebilecek gelişmiş milletlere verilmesi (Vesayet rejimi).

Marshall Planı: "Yıkılan Avrupa'yı yeniden yapılandırma" amacıyla 1947 yılında ABD tarafından hazırlanan ekonomik yardım programı. Avrupa ülkelerine Amerikan malı malzeme ve makine yardımını kapsar.

Meiji Restorasyonu Dönemi: Japonya'da 1868'de başlayan yönetim, eğitim, askeri, ekonomi, ulaşım, sosyal ve kültürel alanlarda reformların yapıldığı dönem.

Mekik Diplomasisi: 1973 Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra barışı sağlamak için ABD'nin yürüttüğü politika (Kısa aralıklarla ilgili ülkelerle yapılan görüşmeler).

Menşevik: Rus Sosyalist Partisi'nin içindeki ılımlı grup.

Meşale (Torch) Harekâtı: 1942'de ABD'nin Fas (Atlantik Okyanusu) ve Akdeniz'den Kuzey Afrika'ya yaptığı çıkarma harekâtı.

Militarist: Askerlerin yönetici olduğu ya da askeri yöntemlerin uygulandığı yönetim şekli.

Milli Birlik Komitesi (MBK): 27 Mayıs 1960'ta askeri darbe ile yönetime el koyan subayların devleti yönetmek için oluşturduğu komite.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti: Atatürk'ün direktifleriyle 1929 Dünya Ekonomik Krizi sonrasında kurulan ve propaganda çalışmalarıyla "yerli malı" kullanımını alışkanlığa dönüştürmeyi amaçlayan cemiyet.

Milli Korunma Kanunu: II.Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de hükümete üretim-dağıtım-tüketim ilişkilerini kontrol yetkisi veren kanun. Bu kanunla hükümete işletmelere el koyma, dış ticareti kontrol etme, halkın ve milli savunmanın ihtiyacı olan ürünleri kârsız alma yetkisi verilmiştir.

Molotof Planı: ABD'nin Marshall Planı'nı uygulamaya koymasına üzerine SSCB Dışişleri Bakanı Molotof'un Doğu Bloku ülkeleri için hazırladığı ekonomi planı.

Monroe Doktrini: ¹⁹²³1923 yılında ABD Başkanı Monroe tarafından belirlenen infirat (yalnızlık politikası). ABD'nin Avrupa siyasetine karışmaması ve Avrupalı devletlerin Amerika kıtasında sömürgecilik faaliyetlerinin engellenmesi esaslarını içerir.

Nano Teknoloji: Bir metrenin milyarda biri ölçüsünde bir uzunluğu "Nanometre" temsil eder. Bu teknolojinin ana teması bir maddenin bir mikrometreden küçük bir ölçüde kontrolü ve yine bu uzunluk ölçüsünde cihazların yapımıdır.

Narh Koyma: II.Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de fiyat artışını engellemek amacıyla hükümetin fiyatlarda alt-üst sınır belirlenmesi.

Nixon-Kissinger Doktrini: Yumuşama döneminde ABD'nin, SSCB ile ilişkilerini belirlediği ilkeleridir. Bu ilkeler; Realizm-Ölçülülük - Bağlantısızlık.

Normandiya Çıkarması: 1944'te Müttefiklerin Atlantik Okyanusu'ndan Fransa'ya çıkarma yaptıkları bölge.

Novaya Ekonomiçeskaya Politika (NEP): Lenin'in uygulamaya koyduğu ekonomi planı. Bu politika ile köylüye ürünlerini pazarlama özgürlüğü verilmiş, sanayi işletmelerinin devletleştirilmesinden vazgeçilerek yabancı sermayeye kolaylıklar sağlanmıştır.

Pasif Direniş: *Sivil İtaatsizlik* Hindistan'ın bağımsızlığı için Mahatma Gandi'nin İngiliz işgaline karşı yürüttüğü silahlı direniş hareketi.

Perestroika: Yeniden yapılandırma. SSCB'de gerek ekonomik gerekse siyasi merkezîyetçiliğin kaldırılmasına yönelik politikalar.

Ping Pong Diplomasisi: 1971'de ABD masa tenisi takımının Çin'e davet edilmesi üzerine ABD ile Çin arasında siyasi ilişkilerin başlaması.

Potsdam Konferansı: Kararları ile Avrupa'nın siyasi, askeri, nüfus ve ekonomik yapısını şekillendiren konferansta yaşanan Müttefikler arası çıkar çatışmaları, İki Kutuplu Dünya'yı doğurmuştur. Avrupa, Almanya ve Avusturya işgal bölgelerine ayrılmış, yapılacak barış antlaşmalarının çerçeveleri belirlenmiştir.

Pozitif Politika: Japonya'nın askeri güce dayalı olarak Uzak Doğu'da izlediği yayılma siyaseti.

Ren Bölgesi: Versay Antlaşması uyarınca Alman-Fransız sınırında silahsızlandırılan Alman toprağı.

Saar Bölgesi: 1935'te halk oylaması sonucu Fransa'nın Almanya'ya bıraktığı bölge.

SALT I-II: Stratejik Silahları Azaltma Görüşmeleri. SALT-I Görüşmeleri; "savunma füzelerinin sınırlandırılması". SALT-II Görüşmeleri; "uzun menzilli nükleer silahların sınırlandırılması" ile ilgilidir.

San Francisco Konferansı: Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın kurulması, teşkilatın; üyelerinin, çalışma esaslarının, görev ve sorumluluklarının belirlenmesi amacıyla toplanmış, sonunda Birleşmiş Milletler Teşkilatı kurulmuştur.

Soğuk Savaş: Soğuk Savaş kavramı tam ve sürekli çatışmayı öngörür. İdeolojilerin savaşı anlamına da gelen ekonomik, siyasi, kültürel ve teknolojik savaş. Sürekli gerilim stratejisine dayanır. Soğuk Savaş dönemi mantığı "Müttefik olmayan ancak düşman olabilir." şeklinde özetlenebilir.

Sovyet: Rusça "divan, şura" anlamına gelir. Sosyalist toplumun siyasal örgütlenme biçimlerinden biri olan danışma grubu.

Stalingrad Savunması: SSCB'yi teslim almak amacıyla yapılan Alman taarruzunun püskürtüldüğü şehir. Almanlar ilk kez yenilmiş ve II. Dünya Savaşı'nın gidişatı değişmiştir.

Südet Bölgesi: Çekoslovakya'nın 1938 Münih Konferansı sonucu Nazi Almanyası'na verdiği 3,5 milyon Alman'ın yaşadığı bölge.

Surrealizm (Gerçeküstüçülük): Düşüncenin aklın denetimi olmadan ve ahlak gibi engelleri hiçe sayarak ortaya konmasını savunan düşünce ve sanat akımı. Salvador Dali gerçeküstüçülük akımıyla özdeşleşmiştir.

Süveyş Krizi: 1956 yılında Mısır lideri Nasır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi üzerine İngiltere, Fransa ve İsrail'in Mısır'a savaş açması ile çıkan kriz. SSCB'nin Londra ve Paris'e atom bombası atma (nükleer) tehdidi üzerine kriz sona ermiştir.

Şattü'l Arap: Fırat ve Dicle nehirlerinin birleşmesiyle aldığı isim. Irak ve İran arasında sınır kabul edilmiştir.

Şogunluk: Japonya'da sembolik bir imparatorun olduğu feodal oligarşik yönetim. Şogun adı verilen en güçlü bey ülkeyi idare etmiştir.

Toprak Mahsulleri Vergisi: II. Dünya Savaşı yıllarında Varlık Vergisi alınmayan çiftçilerden aynı olarak alınan vergi.

Truman Doktrini: 1947 yılında ABD tarafından hazırlanan "Sovyet tehdidinde maruz kalan ülkelerin desteklenmesi" ilkesini esas alan doktrin. Truman Doktrini ABD - SSCB mücadelesini başlatmış, resmen dünyayı iki bloka ayırmıştır (iki Kutuplu Dünya).

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. Kalkınma planları doğrultusunda bilimsel araştırmalar yapmak ve yaptırmak, bu araştırmalar arasında eşgüdüm sağlamak" amacıyla 1962'de kurulmuştur.

Uzay Hukuku: Birleşmiş Milletler 1961'de "uzayın ve gök cisimlerinin hiç bir devletin egemenliğine alınmayacağı" kararını almış uzay çalışmalarının tüm insanlığın yararına olması kabul edilmiştir.

Varlık Vergisi: 1942'de II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de oluşan aşırı kazancı vergilemek amacıyla ticaret ve sanayi ile uğraşan kentliler, çiftçi, esnaf ve ücretlilerden toplanan vergi.

Yalta Konferansı: 'Özgür Avrupa Hakkında Bildiri' yayımlanmış, demokratik yönetimlerin kurulması, halkların kendi geleceklerine karar vermesi, Avrupa'nın tamir edilmesi, Mihver devletlere karşı savaşa giren devletlerin Birleşmiş Milletler'e alınması kararlaştırılmıştır.

Yatıştırma Siyaseti: İngiltere başbakanı Chamberlain ile özdeşleşen politika. Almanya ve İtalya'nın izlediği saldırgan politikalara karşı İngiltere'nin, Hitler'in yayılma sahasını Doğu Avrupa olarak göreyek bu yayılmaya göz yumması.

Yeni Düzen: Japonya'nın Çin'in büyük bölümünü işgale başlayıp Batılı devletleri Doğu Asya'dan uzaklaştırma siyaseti (1938).

Yeşil Hat: Lefkoşa ve Kıbrıs'ı ikiye bölen Birleşmiş Milletler kontrol bölgesi.

Yıldırım Harekâtı: Almanların II. Dünya Savaşı'nda Belçika, Hollanda ve Fransa üzerine başlattığı saldırı.

Yıldız Savaşları Projesi: ABD'nin uzayda kurduğu üsler ile SSCB füzelerini lazer ışınlarıyla yok etme projesi. ABD bu projeye silahlanma yarışında öne geçmiştir.

Yom Kippur: 1973 Arap-İsrail Savaşı'na verilen ad.

24 Ocak 1980 Ekonomik Kararları: Türkiye'de "Karma Ekonomik Sistem"den "Serbest Piyasa Ekonomisi"ne geçiş programıdır.

68 Hareketi: 1960'lı yıllarda özellikle üniversite gençliğinin özgürlük, bağımsızlık ve demokrasi hareketleri.

7 Eylül 1947 Kararları: Türkiye'de hükümetin devalüasyona (Türk Lirası'nın değerinin düşürülmesi) giderek ithalatı kolaylaştırması ve bankaların altın satmasına izin vermesini kapsayan kararları (Türkiye'de Liberal ekonomiye geçişin ilk adımı).